

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Borkovič

**Vpliv politične reprezentiranosti žensk v nacionalnih parlamentih
na obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik
(primer področja nasilja v družini)**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Borkovič

Mentorica: izr. prof. dr. Alenka Krašovec

**Vpliv politične reprezentiranosti žensk v nacionalnih parlamentih
na obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik
(primer področja nasilja v družini)**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

*Rada bi se zahvalila mentorici izr. prof. dr. Alenki Krašovec,
za strokovno pomoč in nasvete pri pisanju diplomskega dela,
zaročencu Gregorju, staršem,
bratu Sandiju (za nalezljivo energijo), sestri Saši,
mami Lojzki, teti Sabini, Miši
ter vsem ostalim, ki so mi stali ob strani.*

Vpliv politične reprezentiranosti žensk v nacionalnih parlamentih na obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik (primer področja nasilja v družini)

Politično predstavništvo žensk je predmet živahnih razprav v politični teoriji. Enako velja tudi za sam koncept predstavništva. Kljub obstoju pravnoformalne podlage za enako sodelovanje žensk v političnih procesih, podreprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih in drugih političnih institucijah še vedno ostaja velik družbeni in politični problem, ki ga brez pretiravanja lahko posplošimo na veliko večino držav sodobne demokracije. Zahteve po bolj uravnoteženi politični zastopanosti spolov temeljijo na različnih tezah. Zagovorniki uravnotežene politične zastopanosti spolov se pogosto sklicujejo na teorijo, ki implicira, da deskriptivno predstavništvo vodi v substantivno predstavništvo oziroma ustrežnejše zastopanje interesov žensk, kar pa naj bi omogočilo večjo verjetnost, da bodo sprejete javne politike ženskam bolj prijazne. Sama ideja analize vpliva politične reprezentiranosti žensk na obseg ženskam prijaznih politik je osnovana na tej teoriji, na katero se sklicujem tudi pri postavitvi hipoteze: v državah, za katere je značilna večja politična zastopanost žensk v parlamentih, so zakonodajne politike na področju nasilja v družini ženskam bolj prijazne. Empirična analiza predstavljena v diplomski nalogi je izvedena na vzorcu petindvajsetih držav članic Evropske unije.

Ključne besede: politična reprezentiranost, ženskam prijazne politike, nasilje v družini.

The Influence of Political Representation of Women in National Parliaments on the Scope of Women-Friendly Legislative Policies (The Case of Domestic Violence)

Political representation of women is a subject of vigorous discussion in political theory. The same applies to the concept of political representation itself. Despite the existence of a legal basis for equal opportunities to participate in political processes, the underrepresentation of women in national parliaments and other political institutions, represents a major social and political problem. It is no exaggeration that this problem is present in most contemporary democracies. Demands for more balanced political representation of men and women are based on various principles. Advocates of gender-balanced political representation often refer to theory, which implies that descriptive representation leads to substantive representation by facilitating more appropriate representation of women's interests and therefore enhancing the likelihood of women-friendly public policy. The very idea of analyzing the influence of political representation of women on the scope of women-friendly policy is based on this theory. Referring to this theory, I hypothesize that, in countries characterized by a higher proportion of women in parliaments, legislation addressing domestic violence is more women-friendly. The empirical research presented in this bachelor's thesis was carried out on a sample of twenty-five European Union member states.

Keywords: political representation, women-friendly policy, domestic violence.

KAZALO

1 UVOD	7
1.1 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR RAZISKOVANJA	9
1.1.1 Raziskovalno vprašanje in hipoteza.....	9
1.1.2 Raziskovalne metode in tehnike	9
2 TEORETIČNA IZHODIŠČA RAZISKOVANJA	10
2.1 POLITIČNO PREDSTAVNIŠTVO.....	10
2.1.1 Koncept političnega predstavništva	10
2.1.2 Mnogoterost tipologij političnega predstavništva.....	12
2.2 POLITIČNO PREDSTAVNIŠTVO ŽENSK V NACIONALNIH PARLAMENTIH	14
2.2.1 Temeljna izhodišča zahtev po večji zastopanosti žensk v nacionalnih parlamentih	14
3 EMPIRIČNI DEL	19
3.1 ANALIZA REPREZENTIRANOSTI ŽENSK V NACIONALNIH PARLAMENTIH.....	20
3.2 ANALIZA IN PRIKAZ ZAKONODAJNIH POLITIK UREJANJA PROBLEMATIKE NASILJA V DRUŽINI.....	22
3.2.1 Zakonodajne politike urejanja nasilja v družini iz zgodovinske perspektive	23
3.2.2 Raznolikost pristopov zakonodajnega urejanja	25
3.2.3 Zakonodajni ukrepi	26
3.2.3.1 <i>Kriminalizacija</i>	26
3.2.3.2 <i>Ukrepi za zaščito žrtve</i>	28
3.2.3.3 <i>Ukrepi za pomoč žrtvi</i>	30
3.2.3.4 <i>Drugi ukrepi</i>	30
3.2.4 Merjenje obsega ženskam prijaznih zakonodajnih politik na področju nasilja v družini s pomočjo kazalnikov	34
3.2.4.1 <i>Kazalniki</i>	34
3.3 ANALIZA VPLIVA POLITIČNE REPREZENTIRANOSTI ŽENSK V NACIONALNIH PARLAMENTIH NA OBSEG ŽENSKAM PRIJAZNIH ZAKONODAJNIH POLITIK (PRIMER PODROČJA NASILJA V DRUŽINI).....	37
4 ZAKLJUČEK	43
5 LITERATURA	45

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: Reprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih analiziranih držav	21
Tabela 3.2: Kazalniki, s pomočjo katerih merim obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik (primer področja nasilja v družini).....	35
Tabela 3.3: Rezultati merjenja obsega ženskam prijaznih zakonodajnih politik (primer področja nasilja v družini) s hkratnim prikazom povprečnega deleža žensk v nacionalnih parlamentih	36
Tabela 3.4: Testiranje normalne porazdelitve podatkov	37
Tabela 3.5: Korelacija med deležem žensk v parlamentu in obsegom ženskam prijaznih politik.....	39
Tabela 3.6: Prikaz srednjih vrednosti (aritmetična sredina in mediana) za obe spremenljivki	39
Tabela 3.7: Razlike med postsocialističnimi državami in državami z daljšo demokratično tradicijo.....	40

KAZALO GRAFOV

Graf 3.1: Prikaz vrednosti neodvisne spremenljivke (reprezentiranost oz. delež žensk v nacionalnih parlamentih) in vrednosti odvisne spremenljivke (št. točk – obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik).....	38
Graf 3.2: Prikaz povprečne vrednosti števila točk (obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik) glede na razdelitev držav v dve skupini.....	40
Graf 3.3: Število točk (obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik) in reprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih – razsevni diagram s prikazom mediane za obe spremenljivki, ločeno, glede na razvrstitev držav v dve skupini.....	41

1 UVOD

Politična podreprezentiranost v parlamentih in nasilje v družini sta na prvi pogled dve povsem različni problematiki, ki nimata prav nič skupnega. Vendar pa si problematiki, ko ju primerjamo na osnovi in v okviru delitve družbe po spolu, delita dve pomembni značilnosti. Prva skupna značilnost se nanaša na statistično dokazano dejstvo, da obe problematiki disproportionalno prizadevata ženski del populacije. Druga skupna značilnost pa je globalna razsežnost, saj sta obe problematiki, tako podreprezentiranost žensk kot tudi nasilje nad ženskami v družini, velik družbeni in politični problem, ki ga brez pretiravanja lahko posplošimo na veliko večino držav in kateremu se v zadnjih desetletjih posveča vse več pozornosti tako na državni kot tudi na mednarodni ravni.

Kljub pravnoformalnim možnostim žensk za politično participacijo v sodobnih demokracijah je podzastopanost žensk v nacionalnih parlamentih še vedno velik problem (Paxton 2009, 149). V večini parlamentov prevladujejo poslanci, poslanke pa ostajajo v manjšini. Kot pravi Zajc (2004, 127), »le redkim ženskam uspe predreti oklep tradicije, ki določa, da se ženske družbeno in politično ne izpostavljajo«. V svetovnem merilu ženske po podatkih Medparlamentarne unije v letu 2012 zasedajo le približno petino sedežev v nacionalnih parlamentih (Interparliamentary Union 2012). »Formalna politična enakost je nujni, a ne tudi zadostni pogoj za dejansko politično enakost« (Squires 2009, 268). Na opisano problematiko so se države odzvale zelo različno. Da bi povečale zastopanost žensk v zakonodajnih telesih, se države poslužujejo različnih strategij, »od čisto retoričnega spodbujanja žensk, naj vstopijo v sistem, kakršen je, prek pozitivnih ukrepov, kot so usposabljanja, do pozitivne diskriminacije in sprejema spolnih kvot. Prav tako so bile sprejete strankarske reforme, vključno z novimi sistemi izbire kandidatov in kandidatk, ipd. /.../ Pri določanju, katere strategije se sprejmejo, če sploh katere, je pomemben dejavnik strankarska ideologija« (Squires 2009, 263). Z uporabo navedenih in drugih strategij poskušajo države spodbuditi udeleževanje pravnoformalne enakosti, saj se »sposobnost zagotavljanja dejanske politične enakosti in participacije žensk v političnih procesih vse bolj izpostavlja kot eno izmed zelo pomembnih meril ocenjevanja kakovosti demokratičnih sistemov. Dejanska politična enakost in participacija žensk sta zelo pomembni, saj določata stopnjo inkluzivnosti in pluralizma nekega demokratičnega političnega sistema« (Mateo Diaz 2005, 13). Annesley (2010, 333) navaja, da je pomembna naloga sodobnih demokratičnih držav izpopolnjevanje predstavniške demokracije, pri čemer pa ne smemo pozabiti na ustrezno zastopanost žensk, saj je enakost spolov na političnem odru ključna določnica zdrave in delujoče demokracije. V

feminističnih krogih se pogosto celo izpostavlja, da demokracija, ki ji ni mar za politično enakost žensk in moških, sploh ni demokracija v pravem pomenu besede. Nekatera ženska gibanja takšno demokracijo imenujejo "nedokončana demokracija" ali pa celo "moška demokracija" (Bahovec in Antić Gaber 1995, 176; Antić Gaber 1998, 186). Tovrstne trditve pa seveda ne prihajajo samo s strani feministk. Leta 1995 so se je na četrti Svetovni konferenci OZN o ženskah, na kateri je sodelovalo 189 držav, strinjali in zapisali: "Nobena vlada ne more trditi, da je demokratična, dokler ženskam ni zagotovljena enaka reprezentiranost" (Paxton 2009, 149).

Ena izmed temeljnih izhodiščnih tez, na katerih temeljijo zahteve po bolj izenačeni zastopanosti spolov v parlamentih, je teza o vplivu deskriptivnega predstavništva na substantivno predstavništvo žensk. Ta teza torej predpostavlja, da večja zastopanost žensk v parlamentu vodi v ustreznejše zastopanje interesov žensk in upoštevanje le-teh pri oblikovanju javnih politik, kar pa naj bi omogočilo večjo verjetnost, da bodo le-te ženskam bolj prijazne (Beckwith in Cowell-Meyers 2007, 553). Ideja empirične analize v diplomskem delu je osnovana prav na tej tezi. Namen te naloge je na primeru zakonodaje, ki ureja problematiko nasilja v družini, raziskati, ali deskriptivno predstavništvo res vpliva na substantivno predstavništvo žensk.

Cilj diplomske naloge je s pomočjo empirične analize na vzorcu petindvajsetih držav Evropske unije ugotoviti, ali je v analiziranih državah, za katere je značilna večja politična reprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih, obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik na področju nasilja v družini večji. Skladno s ciljem diplomske naloge problematiko nasilja v družini obravnavam le z vidika zakonodajnega urejanja te problematike.

1.1 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR RAZISKOVANJA

1.1.1 Raziskovalno vprašanje in hipoteza

V diplomskem delu bom s pomočjo rezultatov empirične analize poskušala odgovoriti na zastavljeno raziskovalno vprašanje, ki se glasi: *Ali večja politična reprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih vpliva na obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik na področju nasilja v družini?*

Na podlagi raziskovalnega vprašanja je izvedena sledeča hipoteza: *V analiziranih državah Evropske unije, za katere je značilna večja politična reprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih, je obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik na področji nasilja v družini večji.*

1.1.2 Raziskovalne metode in tehnike

Diplomsko delo temelji na naslednjih raziskovalnih metodah in tehnikah:

- **analiza in interpretacija primarnih virov**, uporabljeni predvsem pri pregledu relevantnih pravnoformalnih dokumentov, sprejetih na nacionalni, nadnacionalni ali mednarodni ravni;
- **analiza sekundarnih virov**, uporabljena pri analizi znanstvene in strokovne literature, ki se nanaša na preučevano tematiko;
- **sekundarna analiza statističnih podatkov**, ki se nanašajo na reprezentiranost žensk v parlamentih. Kot vir teh podatkov sem uporabila bazo podatkov IPU Parline;
- **deskriptivna metoda**, uporabljena pri predstavitvi teoretičnih izhodišč, na podlagi katerih je v diplomskem delu postavljena hipoteza;
- **kvantitativna analiza**, uporabljena pri preverjanju hipoteze o povezanosti dveh številskih spremenljivk. Bivariatno analizo sem izvedla s pomočjo programskega orodja SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*);
- **metoda sinteze**, s katero v končnem delu diplomske naloge povežem teoretična izhodišča z rezultati empirične analize, na podlagi katerih nato podam sklepne ugotovitve in razmišljanja.

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA RAZISKOVANJA

2.1 POLITIČNO PREDSTAVNIŠTVO

»Sodobne demokracije so predstavniške demokracije« (Della Porta 2003, 159), v katerih je »poglavitna predstavniška institucija parlament« (ibid. 163). Politično predstavništvo s tem velja za daleč najbolj razširjeni način praktičnega uresničevanja ljudske suverenosti v vseh sodobnih državah, v katerih visoka strukturiranost, kompleksnost in dinamičnost onemogočajo neposredno sodelovanje ljudstva pri sprejemanju vseh političnih odločitev (Grad v Zajc 2004, 16). Tudi sama ideja nastanka političnega predstavništva izvira iz spoznanja, da je praktično nemogoče pričakovati, da bi celotno ljudstvo (ali nekateri njegovi deli) lahko neposredno odločalo o vseh javnih zadevah (Brezovšek 2002, 62).

2.1.1 Koncept političnega predstavništva

Koncept političnega predstavništva (*representation*), ki ga je leta 1655 Oliver Cromwell prvič uradno uvedel v politično rabo (Kaučič in Grad 2008, 194), etimološko izhaja glagola *repraesentare*, ki je v klasični latinščini pomenil »zagotoviti prisotnost nečesa, kar je bilo pred tem odsotno« (Fenichel Pitkin 2011, 3), »nanašal pa se je skoraj izključno le na nežive stvari« (Fenichel Pitkin 1969, 2), v določenih primerih tudi na abstraktne pojme. Termina torej niso uporabljali za označevanje predstavljanja neke osebe preko druge osebe (Fenichel Pitkin 2011, 3).

Ob pregledu literature lahko ugotovimo, da je za pojem političnega predstavništva (ang. *political representation*), ki ga Della Porta (2003, 160) označuje kar kot »osrednji pojem politične znanosti«, značilna zelo velika kompleksnost in dinamičnost (Fenichel Pitkin 1969; Fink-Hafner 2010), saj v politični teoriji nima enotne in enoznačne opredelitve, saj ga avtorji zelo različno pojmujejo. Tudi v praksi se politično predstavništvo že skozi vso zgodovino svojega obstoja, odvisno od časa in prostora, pojavlja in uresničuje v različnih oblikah (Squires 2009). Že vse odkar se državno oblast in politiko obravnava kot ustrezno sredstvo predstavljanja interesov in zagotavljanja zaščite pravic vladanih, ključni problem namreč ostaja, kako izoblikovati učinkovit način zastopanja (Fenichel Pitkin 1969, 5). Tako je »predstavništvo koncept, ki sproža več sporov na ravni praktične politike kot pa na ravni politične teorije ali filozofije. Seveda pa to ne pomeni, da ni nikakršnih težav tudi na filozofski ravni« (Birch 1993, 69). Okoli predstavništva so se namreč izoblikovala različna

pojmovanja o tem, kdo naj bo predstavljen; kako naj bodo predstavniki izbrani – z izvolitvijo ali imenovanjem; ter o tem, kako bi morali izvoljeni predstavniki ravnati (Birch 1993, 69). Za predmet te diplomske naloge je izmed vprašanj, ki jih izpostavlja Birch (1993), pomembno predvsem prvo vprašanje, torej vprašanje o tem, kdo naj bo predstavljen, ter vprašanje, ki ga izpostavi Brezovšek (2002, 52) – »kdo predstavlja drugega in kaj predstavlja«. »Vprašanje o tem, kdo naj bo predstavljen je bilo razrešeno s široko sprejetim načelom politične enakosti, vsaj v formalnem smislu splošne volilne pravice in načela "en človek – en glas". /.../ Volitve in politično predstavništvo sta vsekakor najtesneje povezana in soodvisna pojava« (ibid.), saj so prav »volitve splošno sprejeta osnova in tipična oblika vzpostavljanja funkcije političnega predstavništva« (ibid., 58) preko katere »ljudstvo izvoljenim predstavnikom podeli mandat, da lahko v njegovem imenu odločajo o družbenih vprašanjih« (Kaučič in Grad 2008, 197). Vendar pa zaradi tega ne bi smeli poenostavljeno predstavništva enačiti z volitvami in glasovanjem niti izvoljenih imeti za "predstavnike" zgolj zato, ker so bili izvoljeni (Brezovšek 2002, 52). Dejstvo, da sama izvedba volitev ter konstituiranje parlamenta na podlagi le-teh ne vodi kar avtomatično v ustrezno predstavništvo, lahko nekoliko osvetlimo tudi z dejstvom, ki ga navaja Zajc (2004, 127): »Medtem, ko volilni sistemi, zlasti proporcionalni, omogočajo, da se v parlamentih vsaj relativno ustrezno (sorazmerno) odseva politično interesna struktura volivcev, pa v vseh parlamentih ugotavljajo precejšnja odstopanja od poklicne, izobrazbene in spolne strukture volivcev. /.../ Največja odstopanja med strukturo prebivalstva in sestavo parlamentov pa so razvidna ob pregledu zastopanosti spolov«. »Pomembno je torej tudi, kdo predstavlja drugega in kaj predstavlja« (Brezovšek 2002, 52). Velja sicer načelo liberalnega pojmovanja demokracije, po katerem vsakdo lahko predstavlja vsakogar, vendar pa se je to načelo v praksi velikokrat izkazalo za neustrezno (Held; Pateman v Mateo Diaz 2005, 14), saj naj bi takšen univerzalizem vodil v »sistematično privilegiranost določenih skupin« (Mateo Diaz 2005, 13) in izključevanje ter podprezentiranost drugih (Jeretić 2000, Mateo Diaz 2005). Bolj ali manj razširjen občutek, »da je politično delovanje nereprezentativno, ter da ne uspe izraziti različnosti prebivalstva« (Kymlicka v Gaber 1999, 87), lahko posplošimo na veliko večino predstavniških demokracij (Gaber 1999). V sodobnem času se namreč »ustrezno predstavništvo vse bolj interpretira kot predstavništvo, ki mora vključevati vsaj določeno mero prisotnosti različnih družbenih skupin, ki odražajo strukturo volilnega telesa« (Antić Gaber 1998, 53).

2.1.2 Mnogoterost tipologij političnega predstavništva

V politični teoriji poznamo množico različnih vrst ali modelov predstavništva, ki so jih avtorji koncipirali na podlagi odgovorov na vprašanja, okoli katerih so se oblikovala različna pojmovanja o sami naravi političnega predstavništva. Ob pregledu tipologij priznanih teoretikov in teoretičark predstavništva, kot so npr. Birch, Fenichel Pitkinova, Norrisova, Lovenduskijska, Mateo Diazova in Griffithsova, opazimo, da se terminologija, uporabljena pri poimenovanju sicer istovrstnih modelov, lahko od avtorja do avtorja razlikuje.

V množici različnih tipologij sem, z ozirom na tematiko diplomskega dela, za prikaz različnih pojmovanj koncepta predstavništva izbrala dve tipologiji, ki predstavništvo opisujeta v okviru odgovorov na vprašanje, kdo predstavlja drugega in kaj predstavlja. Kot prvo tako prikazujem Birchevo (1993) tipologijo, po kateri lahko razlikujemo med štirimi temeljnimi načini uporabe termina "predstavnik (*representative*)", katerim ustrezajo štiri modeli predstavništva. Za prve tri so značilne tako politične kot tudi nepolitične konotacije, medtem ko je za četrtega značilna izključno politična.

Po prvem modelu, ki ga Birch (1993) poimenuje delegirano predstavništvo, se pojem predstavnika uporablja za opisovanje osebe, ki ima dolžnost zagovarjanja in promoviranja tistih interesov, ki jih je poprej določil pooblastitelj (*principal*) oziroma tisti, ki ga predstavnik zastopa. Funkcija predstavnika in tudi kriterij uspešnosti zastopanja je doseganje ciljev, ki jih postavi pooblastitelj, pri tem pa ni nujno, da predstavnik v procesu uresničevanja ciljev deluje tako, kot bi deloval njegov pooblastitelj (Birch 1993, 71). Takšna »predstava o predstavništvu kot procesu, kjer politični predstavnik neposredno politično komunicira z volivci v procesu oblikovanja volilne izbire, opravljanja predstavniške vloge in (ponovnega) preverjanja zaupanja pri volivcih na naslednjih volitvah«, je kot pravi Fink-Hafnerjeva (2010, 30), »pravzaprav mit«. Predstavljeni model, ki temelji na ideji pooblastila in pri katerem gre pravzaprav za »pravno pojmovanje predstavništva« (Della Porta 2003, 160), tako »ne odraža sodobnih oblik političnega predstavništva v evropskem prostoru, saj sta med poglavitnimi prvinami prenove novoveške evropske države prav presejanje predstavništva na podlagi imperativnega mandata in uveljavljanje neodvisnega mandata« (ibid.), ki ga »vse sodobne ustave praviloma uvrščajo med temeljna načela predstavniške parlamentarne demokracije« (Zajc 2004, 33). Kljub temu pa vendarle svobodnega, povsem nevezanega mandata ni, saj so se ob dejstvu, da imajo stranke pomembno vlogo v parlamentarnih demokracijah, in v razmerah velike strankarske konkurence razvili številni načini nadzora strank nad poslanci, ki so izvoljeni na njihovih listah (ibid.).

V primerjavi s prvim modelom, ki nam veliko pove o sami funkciji in načinu delovanja predstavnika, zelo malo pa o njegovih lastnostih, se drugi model Bircheve (1993) tipologije, imenovan mikrokozmično predstavništvo, osredotoča prav na značilnosti predstavnika oziroma predpostavlja njegovo fizično podobnost z določeno družbeno skupino ljudi znotraj populacije. »Običajne predpostavke so starostna, spolna, razredna ali rasna delitev« (Squires 2009, 271). Po tem modelu se predstavništvo pojasnjuje z »reprezentativnostjo« (Della Porta 2003), zakonodajno telo po svoji strukturi velja za »reprezentativen vzorec« ali »mikrokozmos populacije« (Birch 1993, 72). Fenichel Pitkinova (1969) uporablja kar prispodobe o zemljevidu, portretu in ogledalu ljudi. Mikrokozmično predstavništvo je naletelo na številne kritike, ne le z vidika izvedljivosti (Mansbridge 1999), temveč tudi zaradi dejstva, ki ga izpostavlja Della Porta (2003, 162): »/.../ četudi bi parlament res odražal značilnosti prebivalstva, ni nujno, da bi povzemal tudi njegove zahteve«.

Po tretjem modelu, ki ga Birch (1993) poimenuje simbolno predstavništvo, predstavnik simbolno predstavlja določen del populacije (kot denimo krščanski križ simbolizira križanje ali kot kraljica Elizabeta velja za simbol Britancev). Fenichel Pitkinova (1969, 12) opozarja, da razumevanje predstavnštva na podlagi tega modela, kaj hitro lahko preusmeri našo pozornost stran od vprašanj, kot sta: kakšen je dober zakonodajalec in kako naj bo predstavniški organ sestavljen, k vprašanju, kot je: zakaj ljudje verjamejo v nek simbol, sprejmejo določenega človeka kot voditelja in utelešenje naroda.

Po četrtem modelu Bircheve (1993) tipologije predstavnik velja za predstavnika zgolj na podlagi njegove izvolitve.

V nadaljevanju prikažem tipologijo Michaela Marsha in Pippe Norris (v Squires 2009, 269–270), ki na vprašanje, kaj kdo predstavlja, podaja štiri možne vrste odgovorov: prepričanje, volilna enota, interesi in identiteta. Glede na to, kateremu izmed odgovorov damo prednost, lahko razlikujemo med štirimi vrstami predstavnštva:

- ideološko predstavništvo (predstavljanje prepričanja; "predstavništvo od zgoraj" – močno centralizirana struktura, ki jo vodijo stranke);
- geografsko predstavništvo (predstavljanje volilnih enot; pripadniki morajo delovati skladno z mnenji državljanov in državljanek na območjih, ki so jih izvolila; "predstavništvo od spodaj" – nizka raven strankarske discipline);
- funkcionalno predstavništvo (predstavljanje interesov; iz tega modela izhaja model pluralizma interesnih skupin);

- družbeno predstavništvo (predstavljanje identitet; predstavniki zastopajo družbene skupine, katerih del so in s katerimi si delijo skupne izkušnje, stališča in vrednote; predstavniki in predstavnice zrcalijo družbeno sestavo volilnega telesa) (ibid.).

Kot že omenjeno, se lahko terminologija, uporabljena pri poimenovanju sicer istovrstnih modelov, od avtorja do avtorja razlikuje. V okviru tematike diplomske naloge je pomembno opozoriti predvsem na različno terminologijo, ki jo avtorji uporabljajo pri poimenovanju modela predstavništva, ki naj bi odseval sestavo volilnega telesa. Birch (1993) ga, kot smo omenili, imenuje mikrokozmično predstavništvo, prav tako tudi Fenichel Pitkinova (1969). Po Marshu in Norrisovi (v Squires 2009) gre za družbeno predstavništvo, po Griffithsovi (1969) pa za deskriptivno predstavništvo. Kot sopomenki za model, po katerem struktura parlamenta natančno odraža strukturo volilnega telesa, avtorji najpogosteje uporabljajo termin mikrokozmično predstavništvo ali pa termin deskriptivno predstavništvo. Na podlagi pregleda literature sem ugotovila, da veliko političnih teoretikov v povezavi s tematiko (pod)zastopanosti žensk uporablja termin deskriptivno predstavništvo, ki predpostavlja tolikšen delež ženskih predstavnic v parlamentu, kot ga te predstavljajo v volilnem telesu.

2.2 POLITIČNO PREDSTAVNIŠTVO ŽENSK V NACIONALNIH PARLAMENTIH

2.2.1 Temeljna izhodišča zahtev po večji zastopanosti žensk v nacionalnih parlamentih

Pred samo predstavitevijo izhodišč uvodoma izpostavimo, da zahteve po večji zastopanosti žensk v parlamentih lahko navežemo na kritiko univerzalizma liberalne demokracije. Politični teoretiki vse bolj izpostavljajo, da »univerzalizem kot osrednja lastnost državljanstva« (Young v Velić 2011, 25) skupaj s »pojmovanjem enakosti znotraj državljanstva široko vplivata na predstavništvo žensk v voljenih telesih« (Krook in drugi v Velić 2011, 26). Vse bolj negativne konotacije pa univerzalizem ne pridobiva le v politični teoriji, posebno ostra kritika prihaja s strani feminizma, saj je univerzalizacija »ena glavnih točk spora feminističnega pogleda na koncept državljanstva in vlogo žensk v njem« (Young v Velić 2011, 25).

Medtem ko je zgodnji feminizem emancipacijo žensk gradil na dokazovanju in poudarjanju enakosti moških in žensk, sodobni feminizmi izpostavljajo razlike med spoloma in gradijo na njunih v temelju različnih življenjskih izkušnjah (Antić Gaber 1998, 38) ter tako tudi nasprotujejo abstraktnemu univerzalizmu državljanstva in pravic, ki iz državljanstva

izhajajo, ker naj bi univerzalizacija vodila v sistematično privilegiranost določenih skupin (Mateo Diaz 2005, 13). S tem državljanstvo, ki naj bi bilo po teoriji univerzalizma vključevalno in univerzalistično, pravzaprav postane izključevalno in partikularistično. Univerzalizem tako dejansko ne doseže svojega namena oziroma doseže prav nasprotno (Squires 2009, 226). Zato je v zadnjih desetletjih s strani sistematično podreprezentiranih družbenih skupin slišati, da prav vsakdo ne more biti ustrezen predstavnik vsakega državljana (Mateo Diaz 2005, 14). Različne družbene skupine namreč vključujejo različne, čeprav ne nujno izključujoče zgodovine, izkušnje in poglede na ljudi in življenje v družbi, kar pa posledično pomeni tudi to, da posamična skupina ne razume povsem izkušnje drugih skupin (Young v Gaber 1999, 97). Po logiki univerzalizacije naj bi človek v javni sferi nastopal kot nevtralno bitje brez kakršnihkoli sicer distinktivnih lastnosti, kot so spol, rasa in podobno, saj naj bi bilo s tem domnevno poskrbljeno za izločanje partikularnosti, kar pa bi posledično omogočilo, da se v javni sferi izkristalizirajo univerzalne značilnosti človeka (Jeretič 2000, 477). Vendar pa se ob tej logiki, kot pravi Jeretič (ibid.), pojavi problem, »da se prek mehanizmov politične moči v tem procesu določene partikularnosti posameznih ljudi, ki zmagujejo v bitkah za hegemonijo, kažejo kot univerzalne značilnosti človeka. Zaradi osrednje vloge, ki jo ima v sodobnih družbenih strukturah patriarhalni simbolni kod, se tako na mesto univerzalnosti in s tem nevtralnosti postavi moški, tako da v vlogi nevtralnega človeka nastopa le moški del populacije«.

»Zahteve po bolj izenačeni zastopanosti (prisotnosti) moških in žensk v parlamentih temeljijo na različnih izhodiščih« (Antić Gaber 1998, 39), obstajajo celo različne tipologizacije argumentacij. V diplomskem delu za predstavitev izhodišč oziroma argumentacij uporabljam tipologizacije naslednjih avtoric: Pippa Norris in Joni Lovenduski (1989); Anne Phillips (v Squires 2009); Milica Antić Gaber (1998). Ker se navedene tipologizacije v večji meri prekrivajo, tipologizacij ne predstavim ločeno, ampak podam strnjen prikaz vseh različnih argumentacij.

Norrissova in Lovenduski (1989) izpostavljata dve temeljni argumentaciji. Po prvi je ustrezno predstavništvo žensk potrebno z vidika simbolične enakosti, ne glede na to, ali njihova prisotnost v politiki prinaša kakršnekoli spremembe ali ne. Ta teza temelji na teoriji predstavništva, po kateri naj bi parlament demokratično deloval le, če bi bil zmožen reflektirati temeljne delitve v družbi. Opravičljiv razlog za zahteve po večji zastopanosti naj bi bila že sama dispariteta med deležem žensk v volilnem telesu in deležem žensk v predstavniškem organu (Norris in Lovenduski 1989, 107). Dispariteta je, kot navaja Antić Gaber (1998, 40), očitna, saj » ženske predstavljajo več kot polovico človeštva, praviloma

tudi več kot polovico volilnega telesa v posamični državi, v parlamentih pa so vedno v manjšini«. Podobno kot Norrisova in Lovenduskijska (1989) tudi Antić Gaber (1998, 40) izpostavi tezo o družbeni pravičnosti kot osnovi za zahtevo po številčnejši zastopanosti žensk in pravi, da bi bilo »prav in pravično, da se ženske tudi v strukturi parlamenta čim bolj približajo deležu kakršnega imajo v strukturi celotnega prebivalstva« (ibid.). Če se ozremo na modele predstavništva, poprej predstavljene v diplomski nalogi, lahko rečemo, da se navedena argumentacija ujema z modelom deskriptivnega predstavništva, po katerem je »zakonodajno telo lahko reprezentativno le, če je natančen zemljevid celotnega naroda, portret ljudi, zvesti odmev vseh glasov in ogledalo, ki odseva vso različnost družbe (Fenichel Pitkin 1969, 10). Sartori (v Della Porta 2003, 161) pravi, da želja po zastopanosti s strani "reprezentativnih" predstavnikov izhaja iz občutka, da smo bolje zastopani, če »nas predstavlja nekdo, ki sodi v kalup našega lastnega "izvora", ker domnevamo, da nas ta oseba "pooseblja" /.../. Povsem verjetno je, da ima posameznik občutek, da je zastopan bolje, če je njegov predstavnik nekakšen *alter ego*, nekdo "kot on sam", nekdo, ki ravna, kot bi ravnal tudi sam, ker je enak njemu«.

Druga temeljna argumentacija po tipologiji Norrisove in Lovenduskijske (1989, 107) gre nekoliko dlje in v nasprotju s prvo in drugo izpostavlja tudi spremembe, ki jih prinaša prisotnost žensk – njihov vpliv na procese zakonodajnega odločanja ter vsebino javnih politik. Večja zastopanost žensk je po tem pristopu pomembna z vidika predstavljanja ženskih stališč, vrednot in interesov. Ta pristop torej povezuje deskriptivno predstavništvo žensk s substantivnim predstavništvom žensk, saj predpostavlja, da večje število ženskih predstavnic v parlamentu vodi v ustrežnejše zastopanje ženskih interesov, kar pa nadalje omogoča obstoj večje verjetnosti sprejemanja ženskam prijaznih javnih politik (Beckwith in Cowell-Meyers 2007, 553). Tako naj bi, kot menita Lane in Ersson (2003, 187), prav ustrezna reprezentiranost žensk v parlamentih pomembno prispevala k izboljšanju tako političnega kot tudi ekonomskega in socialnega položaja žensk, pravita pa tudi, da iz deleža žensk v parlamentu lahko sklepamo, v kateri smeri se bo razvijala družba.

Pomemben prispevek žensk v politiki naj bi se kazal v tematiziranju problematik, ki so bile morda postavljene na rob ali bile celo »izrinjene iz javnosti in politike kot problematike, ki sodijo na področje zasebnosti« (Antić Gaber 1998, 56). Njihova prisotnost naj bi bila pomembna torej tudi z vidika »odpiranja novih, še ne načetih vprašanj, ki morda sicer sploh ne bi našla prostora na politični agendi ali celo sploh ne bi bila vidna« (Jalušič 1999, 54). Antić Gaber (v Čander 2009) pravi, da je »več raziskav dokazalo, da se je v državah, kjer je ženskam v večji meri uspел prodor v politiko in so dosegle vsaj tretjinsko zastopanost, polje

politike razširilo«. V kolikor so ženske ustrezno zastopane v parlamentu oziroma dosega vsaj kritično maso zastopnosti, »lahko vplivajo na določanje vsebine in prioritet obravnavanih vsebin, in s tem omogočijo obstoj resničnih možnosti za spremembe« (Urad za žensko politiko 1998, 13). Nekateri torej menijo, da ženske lahko pomembneje vplivajo na transformiranje javnih politik le, v kolikor presežejo ali vsaj dosežejo kritično maso zastopnosti (Noriss in Lovenduski 1989, 115; Antić Gaber 1998, 47), ki jo različni avtorji in avtorice različno določajo, giblje pa se med trideset in petintrideset odstotnim deležem (Antić Gaber 1998, 47).

Ko je večina feminističnih gibanj v 90-ih letih zahtevala večjo reprezentiranost žensk v odločevalskih strukturah, je te zahteve osnovala prav na že omenjeni predpostavki, da ženske interese najbolje lahko zastopajo ženske (Squires 2009, 275). Eden izmed argumentov po tipologiji Milice Antić Gaber (1998), s katerim nekatera feministična gibanja utemeljujejo to predpostavko, je, da »ženske predstavljajo posebno družbeno skupino, ki ima kot taka tudi specifične interese« (ibid., 42). Ob tej tezi pa se je seveda potrebno vprašati: »Ali so ženske homogena skupina? Ali obstaja enoten ženski interes? Lahko predpostavimo, da bodo ženske v parlamentu zastopale ženske« (Antić Gaber 1998, 41)? Antić Gaber (1998, 55) soglaša s »tistimi, ki štejejo pripadnost rasi, naciji in spolu med pomembne družbene skupine, ki bi morale biti prisotne v parlamentu v vsaki družbi, ki se pripoznava za demokratično«, nadalje pa pritrjuje tudi tistim, ki menijo, »da ima spol med njimi posebno mesto« (ibid.). Namreč, ko govorimo o predstavništvu v povezavi z raso ali nacijo ali tudi o predstavništvu skupin, ki pripadajo posamezni religiji, gre vedno za to, da te v neki družbi ali državi predstavljajo manjšino, katere položaj in interese je potrebno zaščititi. Nasprotno pa ženske v državah niso v manjšini, saj skoraj povsod predstavljajo vsaj polovico prebivalstva. Prav v tem dejstvu se kaže »specifičnost žensk kot družbene skupine«, sicer pa se med drugim kaže tudi v tem, da žensk ne moremo obravnavati kot homogene družbene skupine, saj se kljub številnim skupnim interesom in problemom, »med seboj močno razlikujejo. Razlike nastopijo zaradi pripadnosti rasi, naciji, religiji in socialnemu sloju, poleg tega pa so razlike tudi v izobrazbi, stanu (samska, poročena), starosti, spolni usmerjenosti, ideološki orientaciji ...« (ibid.). Prav zaradi te heterogenosti in široke palete medsebojno različnih interesov, ki iz te diferenciranosti izhajajo, bi »bilo zelo malo ljudi pripravljenih braniti idejo, da obstaja kaj takšnega«, kot je enotni interes žensk (Squires 2009, 273). Vendar, »čeprav ni t. i. enotnega ženskega interesa in kljub dejstvu, da ženske niso homogena družbena skupina, ni mogoče zanikati, da ženske nimajo spleta relativno skupnih interesov« (Antić Gaber 1998, 42), saj »raziskave na različnih področjih družboslovja navajajo dokaze, da si ženske delijo niz

skupnih problemov, ki označujejo poseben interes (Sapiro v Antić Gaber 1998, 42). In »če parafraziramo J. S. Milla« (Antić Gaber in drugi 2003, 11), »lahko rečemo, da brez prisotnosti enega dela ljudstva (žensk) ni nikakršnega jamstva, da bodo interesi žensk zares uslišani in uresničeni« (Mill v ibid.). »Moški seveda lahko predstavljajo interese žensk, tako kot tudi ženske lahko predstavljajo interese moških« (Antić Gaber 1998, 42), vendar pa Anne Phillips (v Antić Gaber 1998, 225) opozarja, da so »pretekle izkušnje pokazale, da imajo izključno ali večinsko moški parlamenti omejeno sposobnost artikuliranja tako interesov kot potreb žensk«. Ne gre za to, da moški ne bi bili zmožni predstavljati interesov žensk, temveč le za to, da so te interese v večji meri zmožne predstavljati ženske, ki tako veliko bolj kot moški lahko prispevajo k ustreznemu formuliranju ženskam prijaznih politik (Razavi 2000).

Na vprašanje, ali lahko predpostavimo, da bodo ženske v parlamentu zastopale ženske, ne moremo odgovoriti pritrnilno, saj »ni mogoče pričakovati, da bodo ženske v parlamentu razpravljale samo o "ženskih temah"« (Antić Gaber 1998, 41) ter zastopale samo interese žensk, »saj bi jih to zreduciralo na partikularna bitja, ki ne zmorejo širšega družbenega vpogleda in refleksije splošne situacije« (Antić Gaber in drugi 2003, 11). Če parafraziramo Milico Antić Gaber (1998, 41) bi moralo biti vodilo zagovornikov večje zastopanosti žensk dejansko oprto na tezo, da so ženske sposobne artikulacije skupnega in splošnega interesa. Brez sodelovanja žensk v parlamentarnem telesu kot organu, ki oblikuje skupne interese, naj bi bilo formiranje takšnega interesa ogroženo (Antić Gaber in drugi 2003, 11), saj bi, kot pravi Milica Antić Gaber (1998, 226) le »težko trdili, da je prvi zares splošen in drugi zares sprejemljiv za večino državljanek in državljanov«. Mravljakova (1999, 11) navaja, da je »ženski element v politiki nujna dopolnitev moškega elementa; politika, ki takšnega dopolnjevanja oziroma ravnotežja ne zagotavlja, pa je v sodobnem času dolgoročno obsojena na neuspeh«. Iz teh trditev izhaja teza, da je »ne le za ženske, temveč za družbo kot celoto pomembno, da tako ženske kot moški sodelujejo pri sprejemanju družbenih odločitev (Urad za žensko politiko 1998, 13). Fink-Hafner in Krašovec (2000, 142) izpostavljata, da je »pomemben tudi vidik legitimnosti političnega sistema. Če je predstavništvo neenako (kot v primeru nesorazmerne spolne sestave parlamentov), je lahko legitimnost predstavniškega (in zakonodajnega) telesa, ki naj bi predstavljal celotno ljudstvo, vprašljiva«.

Po tipologiji Anne Phillips (v Squires 2009, 272) lahko razločimo štiri temeljne argumentacije: o vzorih, pravičnosti, ženskih interesih in oživitvi demokracije. Ker se tipologije prekrivajo, je potrebno predstaviti le še argumentacijo o vzorih. Ta »temelji na prepričanju, da bo obstoj ženskih predstavnic pri drugih ženskah spodbudil zaupanje, da si tudi same lahko prizadevajo za to vlogo« (ibid.).

3 EMPIRIČNI DEL

Ideja empirične analize je osnovana na tezi, da deskriptivno predstavništvo žensk v parlamentih vpliva na sprejemanje ženskam prijaznih politik. Ob tej tezi se nam postavlja vprašanje, ki ga namenoma izpostavljam šele v tem delu diplomske naloge, z željo spodbuditi k lastnim razmislekom tiste, ki bodo, so ali ste prebirali teoretična izhodišča – kot je rekel René Descartes: »Mislim, torej sem!« Poskušajmo zdaj torej odgovoriti na vprašanje, kaj pravzaprav si predstavljamo pod terminom "ženskam prijazne politike" (*women-friendly policy*)? Ta koncept se vse pogosteje pojavlja v politični teoriji (predvsem tujih avtorjev), vsekakor pa nikjer v literaturi ne bomo zasledili enoznačne ali splošno sprejete opredelitve. Bratton (v Beckwith in Cowell-Meyers 2007, 555) pravi, da gre za »politike, katerih cilj je preprečevanje diskriminacije žensk, in politike, ki izboljšujejo socialni in ekonomski položaj žensk«. Bystydzienski (v Beckwith in Cowell-Meyers 2007, 555) izpostavlja »politiko enakosti spolov«. Caiazza (2004, 39) pravi, da si pri opredeljevanju ženskam prijaznih politik lahko pomagamo z različnimi viri. Kot ustrezen in zelo pomemben vir navede Pekinško deklaracijo in Izhodišča za ukrepanje (*Beijing Declaration and Platform for Action*). Dokument Izhodišča za ukrepanje izpostavlja problematike, ki prizadevajo ženske in predstavljajo ovire za njihovo napredovanje. Politike, ki urejajo te problematike, lahko obravnavamo kot ženskam prijazne politike. Med te spadajo »politike preprečevanja nasilja nad ženskami, politike zagotavljanja enakosti na trgu dela, politike odpravljanja revščine med ženskami, politike, ki izboljšujejo njihovo telesno, duševno in reprodukcijsko zdravje, ter politike za doseganje politične enakosti« (ibid.). Ko uvrščam zakonodajo na področju nasilja v družini v sklop ženskam prijaznih politik, se sklicujem prav na dokument, ki ga izpostavlja Caiazza (2004). Sklicujem pa se tudi na opredelitev, ki jo navaja Thomas (v Beckwith in Cowell-Meyers 2007, 555), ki pravi, da so ženskam prijazne politike in tudi interesi žensk tiste »politike, katerih cilj je dobrobit žensk, otrok in družine«

Glede na to, da je torej že sama opredelitev termina ženskam prijazne politike predmet kontroverznih razprav, merjenje in ocenjevanje obsega ženskam prijaznih politik ni enostavno (Caiazza 2004, 39).

3.1 ANALIZA REPREZENTIRANOSTI ŽENSK V NACIONALNIH PARLAMENTIH

S pomočjo podatkovne baze IPU Parline sem pridobila podatke o reprezentiranosti žensk v nacionalnih parlamentih preučevanih držav. Vsi podatki, ki sem jih uporabila za izračun povprečne reprezentiranosti žensk v vsaki posamezni državi, so navedeni v tabeli 3.1. Pri izračunu povprečnih vrednosti je bilo potrebno upoštevati dejstvo, da so nekatere države problematiko nasilja v družini v svoji zakonodaji pričele urejati veliko prej kot druge. Okvirna časovna umestitev prvih odzivov zakonodajalca v posameznih državah je vplivala na določitev tistih volitev v posamezni državi, od katerih dalje je bilo potrebno upoštevati deleže žensk v parlamentih (glej Tabelo 3.1).

Tabela 3.1: Reprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih analiziranih držav

Država	Delež žensk v % (leto volitev)	Povprečna vrednost v %
Avstrija	9,84 (1979); 9,84 (1983); 11,48 (1986); 21,31 (1990); 23,50 (1994); 26,78 (1995); 26,78 (1999); 33,88 (2002); 32,24 (2006); 28,42 (2008)	22,41
Belgija	5,66 (1981); 7,55 (1985); 8,49 (1987); 9,43(1991); 12,00 (1995); 23,33 (1999); 35,33 (2003); 36,67 (2007); 39,33 (2010)	19,75
Ciper	2,86 (1981); 1,79 (1985); 5,36 (1991); 5,36 (1996); 10,71 (2001); 14,28 (2006)	6,73
Češka	15,00 (1996); 15,00 (1998); 17,00 (2002); 15,50 (2006); 22,00 (2010)	16,90
Nemčija	9,81 (1983); 15,41 (1987); 20,51 (1990); 26,34 (1994); 30,94 (1998); 32,17(2002); 31,76 (2005); 32,80 (2009)	24,97
Danska	23,46 (1981); 25,70 (1984); 29,05 (1987); 32,96 (1990); 33,52 (1994); 37,43 (1998); 37,99 (2001); 37,71 (2005); 37,43 (2007)	32,81
Estonija	12,87 (1992); 12,87 (1995); 17,82 (1999); 18,81 (2003); 23,76 (2007)	17,23
Grčija	4,33 (1981); 3,67 (1985); 4,33 (jun. 1989); 6,67 (nov. 1989); 5,33 (1990); 6,00 (1993); 6,33 (1996); 8,67 (2000); 13,00 (2004); 16,00 (2007); 17,33 (2009)	8,33
Španija	13,43 (1989); 16,00 (1993); 21,55 (1996); 28,29 (2000); 36,00 (2004); 36,29 (2008);	25,26
Finska	30,50 (1983); 31,50 (1987); 38,50 (1991); 33,50 (1995); 37,00 (1999); 37,50 (2003); 42,00 (2007)	35,79
Francija	5,30 (1981); 6,41 (1986); 3,64 (1988); 6,07 (1993); 10,92 (1997); 12,31 (2002); 18,54 (2007)	9,03
Madžarska	30,11 (1980); 20,98 (1985); 7,25 (1990); 11,14 (1994); 8,29 (1998); 9,84 (2002); 10,36 (2006); 9,07 (2010)	13,38
Irska	2,80 (1973); 4,05 (1977); 6,02 (1981); 4,82 (feb. 1982); 7,83 (nov. 1982); 8,43 (1987); 7,83 (1989); 12,05 (1992); 12,05 (1997); 13,25 (2002); 13,25 (2007)	8,40
Italija	3,50 (1972); 7,46 (1976); ni podatka (1979); ni podatka (1983); 12,86 (1987); 8,10 (1992); 15,08 (1994); 11,11 (1996); 9,84 (2001); 17,30 (2006); 21,27 (2008)	11,84
Litva	7,09 (1992); 17,52 (1996); 10,64 (2000); 21,99 (2004); 17,73 (2008)	14,99
Luksemburg	13,33 (1989); 20,00 (1994); 16,67 (1999); 20,00 (2004); 25,00 (2009)	19,00
Latvija	14,0 (1993); 8,00 (1995); 17,00 (1998); 21,00 (2002); 19,00 (2006); 19,00 (2010)	16,33
Malta	2,90 (1987); 1,52 (1992); 5,80 (1996); 9,23 (1998); 9,23 (2003); 8,70 (2008)	6,23
Nizozemska	21,33 (1989); 31,33 (1994); 36,00 (1998); 34,00 (2002); 36,67 (2003); 36,67 (2006); 40,67 (2010)	33,81
Poljska	23,04 (1980); 20,22 (1985); 13,48 (1989); 9,57 (1991); 13,04 (1993); 13,04 (1997); 20,22 (2001); 20,43 (2005); 20,43 (2007)	17,05
Portugalska	9,20 (1979); ni podatka (1980); ni podatka (1983); 6,40 (1985); 7,60 (1987); 8,70 (1991); 13,04 (1995); 18,70 (1999); 19,13 (2002); 21,3 (2005); 27,83 (2009)	14,66
Švedska	26,36 (1979); 27,51 (1982); 29,80 (1985); 38,11 (1988); 33,52 (1991); 40,40 (1994); 42,69 (1998); 45,27 (2002); 47,28 (2006); 44,99 (2010)	37,60
Slovenija	12,22 (1992); 7,78 (1996); 13,33 (2000); 12,22 (2004); 13,33 (2008)	11,78
Slovaška	14,67 (1994); 12,67 (1998); 19,33 (2002); 16,00 (2006); 15,33 (2010)	15,60
Velika Britanija	4,25 (1974); 2,99 (1979); 3,54 (1983); 6,31 (1987); 9,22 (1992); 18,21 (1997); 17,91 (2001); 19,81 (2005); 22,00 (2010)	11,58

Vir: lastna zasnova po IPU Parline (2012).

3.2 ANALIZA IN PRIKAZ ZAKONODAJNIH POLITIK UREJANJA PROBLEMATIKE NASILJA V DRUŽINI

Problematika, ki jo v diplomski nalogi obravnavam v povezavi s politično reprezentiranostjo žensk je bila zelo dolgo prepuščena področju zasebnosti ter precej pozno prepoznana kot družbeni in politični problem. O nasilju nad ženskami v družini se je na političnem odru pričelo razpravljati in iskati rešitve šele pod vplivom ženskih in feminističnih gibanj (Veselič 2004). Krivično bi bilo trditi, da so bile zgolj ženske tiste, ki so sprožile politično razpravo o tej problematiki. Eden vidnejših moških je bil denimo pokojni Jack Ashley, ki se je več kot štirideset let, sprva kot član spodnjega, potem pa zgornjega doma britanskega parlamenta boril za pravice deprivilegiranih družbenih skupin, med njimi tudi pravice žensk. Med drugim je znan po svojih kampanjah proti nasilju nad ženskami (BBC News 2012), velja pa tudi za prvega britanskega poslanca, ki je v parlamentu opozoril na problematiko nasilja nad ženskami v družini (Fletcher 2008), in sicer že leta 1973 (Hansard – The Official Report of Databases in Parliament), torej tri leta pred sprejemom prvega britanskega zakona, ki se je neposredno nanašal na problematiko nasilja v družini.

Na tem mestu bi prav tako želela opozoriti na to, da se v diplomski nalogi pojavljata tako izraz nasilje nad ženskami v družini kot splošnejši izraz nasilje v družini, kar pa seveda ne pomeni, da sta izraza enopomenska. Uporaba splošnejšega izraza je ustreznejša takrat, ko govorim o zakonodajnih politikah, saj skoraj vse preučevane države v zakonodaji uporabljajo splošnejši izraz. Namen uporabe splošnejšega izraza v diplomskem delu je torej zgolj slediti terminu, ki ga uporablja zakonodaja večine držav. Sicer pa je izraz nasilje v družini zelo širok in poleg nasilja nad ženskami v družini zajema »nasilje nad otroki v družini, nasilje nad starejšimi v družini, nasilje nad hendikepiranimi v družini ipd. Že na prvi pogled je jasno, da gre za različne problematike, ki zahtevajo različno obravnavo, preventivno delovanje in strategije reševanja. Skupna sta jim načeloma le prostor oziroma okolje, v katerem prihaja do nasilja (družina) in elementaren problem (nasilje)« (Veselič 2004, 182). Z uporabo obeh izrazov prav tako ne želim podajati napačnih sugestij, da se nasilje v družini izvaja le nad ženskami in da so storilci vedno moški. Tudi moški so žrtve nasilja v družini, vendar pa raziskave in obstoječi statistični podatki kažejo, da je večina žrtev nasilja v družini ženskega spola, večina storilcev pa moškega spola. Nasilje v družini naj bi tako nedvomno spadalo v kategorijo nasilnih dejanj, temelječih na spolu (*gender-based violence*) (Kane 2008, 5).

3.2.1 Zakonodajne politike urejanja nasilja v družini iz zgodovinske perspektive

Raziskovanje vpliva reprezentiranosti žensk v nacionalnih parlamentih na zakonodajne politike nasilja v družini zahteva pogled na zakonodajno urejanje preučevane problematike iz zgodovinske perspektive. Časovna umestitev prvih zakonodajnih odzivov posameznih držav na problematiko nasilja v družini je v tem diplomskem delu seveda le okvirna, saj so zgodovinske analize zakonodajnega urejanja katerekoli problematike, ne le nasilja v družini, izjemno težavne, kar je verjetno tudi razlog za dejstvo, da tovrstnih mednarodnoprimerjalnih analiz skorajda ne zasledimo, obstoječe pa prav tako podajajo le okvirno časovno umestitev.

Nasilje nad ženskami v družini ima zelo dolgo zgodovino. Ženska je namreč že od antičnih časov veljala za moževo lastnino, katere vrednost se je kazala predvsem ali izključno v tem, da je možu zagotovila potomstvo in s tem nadaljevanje njegovega rodu. Možu je bilo dovoljeno ženo pretepati in v nekaterih primerih celo ubiti (Filipčič 2002, 87). Še stoletja kasneje je ženska ostajala podrejena svojemu možu in veljala za njegovo lastnino, v primeru neposlušnosti pa jo ta smel samovoljno kaznovati (Stark in Flitcraft v Rawstorne 2002, 29). Pogosto je bil status ženske kot lastnine zapisan celo v zakonodaji. Tako je bila po francoski zakonodaji, sprejeti v Napoleonovem času, ženska najprej očetova lastnina, s poroko pa se je lastništvo preneslo na moža. Tudi v angleškem pravu je bila ženska nekdanj pojmovana kot lastnina moža, ki je ženo lahko kaznoval, pri tem pa je moral upoštevati pravilo palice (*rule of thumb*), ki je določalo debelino palice, s katero je mož lahko pretepal ženo (Filipčič 2002, 87).

Zaradi zasebnosti družinskega življenja je do ustreznih intervencij s strani države z namenom preprečevanja nasilja v družini prišlo zelo pozno (Rawstorne 2002, 29). Šele spremenjen odnos družbe in posameznikov do tovrstnega nasilja, ki se je postopno izoblikoval šele po drugi svetovni vojni, je prinesel pomembnejše premike. Največji doprinos k spremembam gre pripisati ženskim gibanjem (Filipčič 2002, 87), ki so se v evropskem prostoru pričela množično pojavljati v sedemdesetih letih 20. stoletja. Z organiziranimi aktivnostmi in opozarjanjem na perečo problematiko se je senzibilnost javnosti do nasilja v mnogih evropskih državah občutno povečala (Antić Gaber in drugi 2010, 761), tematika pa je postala »predmet obravnave v okviru številnih disciplin« (Veselič 2004, 180). »Odkar so v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja pričeli z empiričnim raziskovanjem nasilja v družini, je postalo jasno, da se pomemben del primerov nasilja v družini brez posredovanja državnih in/ali drugih institucij skozi čas prelevi v vedno hujše oblike nasilja« (Veselič 2004, 179). Pomembna karakteristika »nasilja v družini je namreč, da gre po navadi za dalj časa (mesece, leta) trajajoče nasilje, ki ga storilec postopoma stopnjuje, tako da iz začetnega v pretežni meri

psihičnega nasilja preraste v vedno hujše oblike fizičnega nasilja; najprej s posamičnimi udarci, nato pa z vedno hujšim vsakodnevnim fizičnim obračunavanjem, ko žrtev dejansko postane objekt nasilja, vse do lahkih, hudih ali celo posebno hudih telesnih poškodb« (Gregorc Puš 2010, 77), ki nemalokrat povzročijo tudi smrt žrtve. Postalo je jasno, da je nasilje v družini »problematika, ki zadeva in prizadeva tako ženske kot družbeno skupino kot tudi celotne družbe in torej zahteva sistematično reševanje na ravni držav in njihovih institucij« /.../ in tako je feminističnim gibanjem to tematiko uspelo postaviti ne le na raziskovalno, temveč tudi na politično agendo, to pa je bil tudi njihov temeljni namen (Veselič 2004, 180).

»Prvi zakoni, ki so neposredno obravnavali problematiko nasilja v družini, so se pojavili v Združenih državah Amerike in v Veliki Britaniji, in sicer v sedemdesetih in zgodnjih osemdesetih letih 19. stoletja« (United Nations 2008, 3). V evropskem prostoru je bila torej Velika Britanija prva, ki se je politično odzvala na opozorila feminističnih gibanj in leta 1976 sprejela prvi zakon, ki se je neposredno nanašal na preprečevanje problematike nasilja v družini (Rawstorne 2002).

Ko govorimo o zakonodajnem urejanju problematike nasilja v družini iz zgodovinske perspektive, je pomembno opozoriti, da so med državami Zahodne Evrope, za katere je značilna daljša demokratična tradicija, in postsocialističnimi državami, ki so na demokratično pot stopile veliko kasneje, pomembne razlike. Ker v času socializma niso posvečali večje politične pozornosti preprečevanju nasilja v družini, so postsocialistične države v primerjavi z državami z daljšo demokratično tradicijo nasilje v družini na svoj politični dnevni red uvrstile veliko kasneje (Krizsan in drugi 2007). Tako se v državah Srednje in Vzhodne Evrope ter državah bivše Sovjetske zveze šele v začetku devetdesetih let pojavijo prve večje politične aktivnosti z namenom zakonodajnih reform oziroma zakonodajne ureditve nasilja v družini (Thomas 2008). K večji politični pozornosti je veliko prispevala Četrta svetovna konferenca o ženskah, ki je leta 1995 potekala v Pekingu. Večji pozitivni premiki v smeri zakonodajnega urejanja problematike v postsocialističnih državah pa so se zgodili v času vstopanja v Evropsko unijo (Krizsan in drugi 2007; Krizsan in Popa 2010).

3.2.2 Raznolikost pristopov zakonodajnega urejanja problematike

V tem delu diplomske naloge predstavim različne pristope zakonodajnega urejanja problematike nasilja v družini. Ne gre za prikaz pristopov v vsaki posamezni državi članici EU, temveč za splošen prikaz, v katerem pa prikažem tudi urejanje te problematike v Sloveniji.

Zakonske določbe, ki se nanašajo na obravnavo in preprečevanje nasilja v družini lahko najdemo v kazenskem, civilnem, upravnem (npr. policijsko pravo, precesno pravo), družinskem in socialnem pravu. Te pravne panoge pa so v pravnih sistemih evropskih držav povezane na različne načine (Hagemann-White 2009, 5). Članice Evropske unije problematiko nasilja v družini urejajo z različnimi kombinacijami pravnih panog. Najpogostejše kombinacije so: policijsko in civilno pravo; kazensko in civilno pravo; upravno, civilno in kazensko pravo; ali pa civilno, kazensko in družinsko pravo. Kot osnovo za zagotavljanje ukrepov podpore, kot je zagotavljanje zatočišč žrtvam nasilja ipd., pa nekatere države članice uporabljajo tudi zakonodajo s področja socialnega prava (Hagemann-White in drugi 2010, 62).

V nekaterih državah so z namenom zagotavljanja učinkovitejše obravnave in preprečevanja nasilja v družini sprejeli celo posebne systemske zakone, ki so namenjeni prav reševanju te problematike. V skupino teh držav spada tudi Slovenija. Zakon o preprečevanju nasilja v družini, sprejet leta 2008, je »postal prvi zakon v slovenskem prostoru, ki je jasno opredelil različne vrste nasilja v družini, določil vlogo, naloge, mrežo in sodelovanje različnih državnih organov in nevladnih organizacij pri obravnavanju nasilja v družini ter opredelil ukrepe za varstvo žrtve nasilja v družini«. /.../ Predvsem se zakon »osredotoča na širše področje civilnega prava in delovanje socialnih služb« /.../, kazensko pravnih določb pa ne vsebuje (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2012).

»Najbolj napreden z vidika integriranega pristopa k urejanju problematike nasilja nad ženskami v družini je nedvomno španski zakon, sprejet leta 2004« (Hagemann-White in drugi 2010, 63). Leta 2006 je v študiji Generalnega Sekretarja OZN označen kot primer dobre prakse, ki zelo natančno in celovito ureja ukrepe, pomembne za učinkovito kurativno in preventivno delovanje (UN Women 2011). V preambuli zakona je zapisano, da zakon vsebuje določbe, ki se dotikajo različnih področij prava – civilnega, kazenskega, socialnega, uvaja pa tudi ukrepe na področju šolstva. Posebnost tega zakona in njegova distinktivna lastnost v primerjavi s systemskimi zakoni drugih držav je predvsem ta, da nasilje nad ženskami definira kot nasilje, ki temelji na spolu (*gender-based violence*) (Hagemann-White in drugi 2010, 63).

Zaradi različnosti pristopov k pravnemu urejanju problematike nasilja v družini so primerjalne analize zakonodajnih politik lahko precej težavne. Primerljivost zmanjšuje tudi pomembno dejstvo, za katerega menim, da ga je prav tako potrebno izpostaviti – pomanjkanje uniformnosti razumevanja in rabe nekaterih pravnih konceptov, kot je npr. kriminalizacija. Kriminalizacija nasilja v družini je tako nekaj, kar si različne države lahko precej različno razlagajo (Hagemann-White 2009, 6).

3.2.3 Zakonodajni ukrepi

V nadaljevanju je predstavljen splošni prikaz zakonodajnih ukrepov na področju nasilja v družini. Prikaz temelji na tipologiji Carol Hagemann-White (2009), razširjen pa je z uporabo drugih navedenih virov.

3.2.3.1 Kriminalizacija

»Ko govorimo o vlogi prava pri reagiranju na nasilje v družini, največkrat pomislimo predvsem na kazensko pravo« (Krenk 2011, 42), čeprav »kazenskopravna represija v boju zoper nasilje v družini ne more in ne sme biti v prvi bojni liniji« (Selinšek 2010, 8). Kriminalizacija ima zelo pomembno vlogo, saj »država z inkriminiranjem določenega ravnanja na povsem nedvoumen način pokaže negativen odnos do tega ravnanja«. Interes države pa »ni samo obsojati (negativno vrednotiti) nasilja v družini« /.../, »s kazenskim pravom zasleduje država še en pomemben interes – zagotavljanje pravičnosti. Z obsodbo storilca vzbudi pri javnosti občutek pravičnosti – zlo mora biti in je kaznovano« /.../ »Z grožnjo represivnega obravnavanja storilca« država želi »delovati tudi preprečevalno«. Seveda pa je vprašanje, v kolikšni meri kazensko pravo sploh lahko deluje preventivno (Filipčič 2002, 249–250). V nekaterih državah, predvsem nordijskih, kazenski represiji ne pripisujejo preventivnega učinka (Hagemann-White 2009, 6). »Čeprav so učinki specialne in generalne prevencije kazenskih sankcij v kriminologiji slabo raziskani in dokazani« (Filipčič 2008, 14), pa jih, kot meni Filipčičeva (2008) »kljub temu ne gre zanemariti. Če jih spremlja ustrezna družbena klima, ki se kaže predvsem v večji možnosti odkritja storilca kot posledici senzibiliziranosti družbe za pojav nasilja v družini, kazenske sankcije prav gotovo vsaj v določeni meri vplivajo na obseg nasilja v družbi« (ibid.).

Države Evropske unije so se različno lotile kazenskopravnega normiranja nasilja v družini. Hagemann-White (2009, 7–11) navaja tri različne pristope kriminalizacije in na

podlagi teh države razvršča v tri skupine. V prvi skupini držav nasilje v družini ni normirano kot samostojno kaznivo dejanje, kar pomeni, da te države uporabljajo kar splošne določbe kazenskega prava. Drugi pristop je zelo podoben, saj države, za katere je značilen ta pristop, prav tako uporabljajo splošne določbe, vendar pa se nasilje, ki se zgodi v družini, obravnava kot oteževalno okoliščino pri določanju sankcij. V državah, za katere je značilen tretji pristop, pa je »zakonodajalec sledil idejam in stališčem teorije o tem, da mora biti nasilje v družini inkriminirano kot posebna oblika nasilja« (Filipčič v Selinšek 2010, 17). V kazenskem zakoniku teh držav je tovrstno nasilje obravnavano ločeno v "lastnih" določbah, kar pomeni, da nasilje v družini v kazenskem pravu predstavlja specifično, *sui generis* kaznivo dejanje. »Temu trendu je sledil tudi slovenski Kazenski zakonik (KZ-1), ki je stopil v veljavo leta 2008 in je nasilje v družini opredelil kot samostojno kaznivo dejanje v okviru poglavja Kazniva dejanja zoper zakonsko zvezo, otroke in družino« (Ministrstvo za pravosodje 2009, 1). S tem je bilo tovrstno nasilje »izdvojeno iz splošne(jše)ga kaznivega dejanja nasilništva« v okviru poglavja kaznivih dejanj zoper javni red in mir (Selinšek 2010, 7).

»Kazenski zakonik in zakonik o kazenskem postopku skupaj z zakonom o izvrševanju kazenskih sankcij tvorita hrbtenico kazenske kodifikacije, /.../ pojavljajo pa se še dodatni, specializirani pravni viri na zakonskem nivoju, namreč zakoni, ki posebej urejajo posamezne skupine kaznivih dejanj, ki se zdijo posebej nevarne, zahtevne ali občutljive in za katere zakonodajalec meni, da jih je potrebno (in upravičeno) opredeljevati posebej /.../« (Šelih 2007, 96). V skupino kaznivih dejanj, ki zaradi svoje narave potrebujejo natančnejšo opredelitev, nekatere države uvrščajo tudi nasilje v družini. Tako so nekatere države sprejele posebne zakone, ki se ukvarjajo prav s problematiko preprečevanja nasilja v družinskem okolju. Pogosto se v teh zakonih prepletajo določbe različnih pravnih panog in tako nekateri vsebujejo tudi kazenske določbe (Hagemann-White in drugi 2010, 62). Slovenija, kot smo že omenili, ima sistemski zakon za preprečevanje nasilja v družini, vendar se ta osredotoča na širše področje civilnega prava in ne vsebuje kazenskih določb – ne uvaja kazni. Vsa kazenskoppravna vprašanja so urejena v Kazenskem zakoniku, Zakonu o kazenskem postopku in Zakonu za izvrševanje kazenskih sankcij (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2012).

3.2.3.2 Ukrepi za zaščito žrtve

V pravnih sistemih držav članic Evropske unije lahko zasledimo vrsto civilnopravnih ukrepov za zagotovitev varnosti žrtve. V okvir sodnega civilnopravnega varstva spadajo ukrepi, ki: omogočajo izselitev povzročitelja nasilja; prepovedujejo približevanje žrtvi in zadrževanje v bližini stanovanja, kjer žrtev živi; prepovedujejo zadrževanje na določenih mestih oziroma približevanje lokacijam, kjer se žrtev redno nahaja; določajo, da se mora kršitelj vzdržati kakršnihkoli nasilnih dejanj; prepovedujejo nadlegovanje in kontaktiranje žrtve na kakršenkoli način, tudi preko sredstev za komuniciranje na daljavo; omogočajo odstranitev žrtve, še posebej, ko je žrtev nasilja otrok (Hagemann-White 2010, 17; Hagemann-White in drugi 2011, 13). Potrebno je pripomniti, da kazenska obtožba ni predpogoj za predstavljene sodne odredbe, saj civilnopravni ukrepi za zaščito žrtve temeljijo le na oceni ogroženosti žrtve in torej ne predpostavljajo pravnega ugotavljanja dejanske krivde oziroma nedolžnosti. Dovolj je torej le utemeljeni sum, da je ogroženo življenje žrtve, njena svoboda ali osebna integriteta (Hagemann-White 2009, 12).

Skoraj vsi zgoraj naštetih civilnopravnih ukrepi so na voljo tudi v Sloveniji. Skladno s 1. odstavkom 19. člena Zakona o preprečevanju nasilja v družini (2008), sodišče na predlog žrtve storilcu nasilja z odločbo lahko prepove: »vstopiti v stanovanje, v katerem živi žrtev; zadrževati se v določeni bližini stanovanja, v katerem živi žrtev; zadrževati in približevati se krajem, kjer se žrtev redno nahaja (delovno mesto, šola, vrtec ...); navezovati stike z žrtvijo na kakršenkoli način, vključno s sredstvi za komuniciranje na daljavo; vzpostaviti vsakršno srečanje z žrtvijo«. Pri tem sodišče trajanje ukrepov časovno omeji na obdobje največ šestih mesecev. Po preteku tega obdobja žrtev lahko predlaga podaljšanje ukrepa še za največ šest mesecev (Zakon o preprečevanju nasilja v družini 2008, 4. odst. 19. člena). Zakon je z navedenimi ukrepi tako omogočil, da »žrtev ni več tista, ki se mora umakniti iz stanovanja in oditi v varno hišo ali materinski dom«, temveč se mora umakniti povzročitelj nasilja (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2012).

Naslednji pristop k ukrepanju za zaščito žrtve, ki ga vsebuje zakonodaja nekaterih držav, je svojevrsten način kombiniranja policijskega in civilnega prava (Hagemann-White 2009, 12–15). Gre za »relativno novejši ukrep« (Hagemann-White in drugi 2010, 63), ki ga je leta 1997 prva uvedla Avstrija. Policija že ob sami intervenciji lahko odredi takojšnjo odstranitev nasilneža, v kolikor presodi, da bi storilec z nasiljem lahko nadaljeval in da je žrtev v nevarnosti. Pri tem pa je pomembno poudariti, da gre za »*ex officio* ukrepanje, kar pomeni, da policija ta ukrep lahko izvrši kljub morebitnemu nestrinjanju žrtve nasilja«

(Hagemann-White 2009, 12–13). Na izvršitev prav tako ne vpliva vprašanje lastništva stanovanja. Četudi je storilec edini lastnik stanovanja, mora ob izreku ukrepa prepovedi približevanja stanovanje zapustiti, policiji pa predati ključe. Ukrep pa seveda nudi le začasno zaščito – po avstrijski zakonodaji odredba velja do štirinajst dni, po preteku tega obdobja pa ima žrtev možnost, da na okrožnem sodišču zaprosi za podaljšanje ukrepa. Sodišče na podlagi civilnopravnih določb izda začasno odredbo, s katero se ukrep lahko podaljša za štiri tedne (Logar 2009, 1–4).

Predstavljeni avstrijski način ukrepanja z namenom, da se žrtev takoj zaščiti, se je izkazal za primer dobre prakse in s tem precedenčno vplival na številne države – tako ga najdemo v zakonodaji še desetih držav članic Evropske unije (Hagemann-White in drugi 2010, 63), seveda pa med državami primerjalno gledano obstajajo nekatere razlike, ki se nanašajo predvsem na določitev obdobja trajanja ukrepa, sankcije v primeru neupoštevanja oziroma kršenja odredbe ipd.

Tovrstno policijsko pooblastilo je na voljo tudi v Sloveniji, saj smejo policisti odrediti osemindeseturno prepoved približevanja določenemu kraju oziroma osebi, če je »podan utemeljen sum, da je oseba storila kaznivo dejanje ali prekršek z elementi nasilja ali je bila zalotena pri takem prekršku in obstajajo razlogi za sum, da bo ogrozila življenje, osebno varnost ali svobodo osebe, s katero je ali je bila v bližnjem razmerju« (Policija 2012). Policist »kršitelju, na katerega se ukrep nanaša, na kraju intervencije izreče ustno odredbo, naknadno pa mu v roku, ki ne sme biti daljši od šestih ur, vroči še pisno odredbo« (ibid.). Odredbo policija »pošlje v presojo preiskovalnemu sodniku okrožnega sodišča, ki lahko ukrep potrdi, spremeni ali razveljavi« (ibid.). Sodišče sme ukrep podaljšati za deset dni, na predlog žrtve pa po preteku odrejenega obdobja ukrep lahko podaljša še za dodatnih šestdeset dni. Nadzor nad spoštovanjem prepovedi približevanja izvaja policija, ki v primeru neupoštevanja odredbe sme kršitelja kaznovati z globo v višini najmanj 400 evrov (ibid.).

Poleg civilnopravnih ukrepov za zaščito žrtev pa seveda obstajajo tudi kazenskopravni ukrepi. Uporaba le-teh pa je veliko bolj restriktivno določena. Njihova uporaba je namreč omejena le na primere nasilja v družini, za katere je bil sprožen kazenski postopek. Ti ukrepi so zelo pomembni, saj je obdobje med nasilnim incidentom in obsodbo storilca za žrtev lahko zelo nevarno in je posledica pomanjkanja ustreznih ukrepov zaščite lahko tudi ta, da se žrtev iz strahu pred nasilnežem odloči, da kazenskopravnega pregona ne bo podprla (Hagemann-White in drugi 2010, 63).

3.2.3.3 Ukrepi za pomoč žrtvi

Žrtvam nasilja so na voljo številne oblike pomoči in storitev, kot npr. različna svetovanja (pravna, psihosocialna, ...); zaupni telefoni, ki so žrtvam v stiski na voljo štiriindvajset ur na dan; nastanitev v varnih hišah, zatočiščih, zavetiščih in materinskih domovih. Women against Violence Europe (WAVE), mreža evropskih nevladnih organizacij, ki delujejo na področju preprečevanja nasilja nad ženskami in otroki, vsako leto pripravi poročilo o zagotavljanju teh storitev v evropskih državah (Fisher in drugi 2011, 2–3). Ta vir v zelo omejenem obsegu podaja informacije o tem, ali in kako je zagotavljanje tovrstnih ukrepov urejeno v zakonodajah držav. Podobno velja tudi za druge vire. Na dejstvo, da je v obstoječih podatkovnih bazah, poročilih in študijah relativno zelo malo takšnih podatkov, ki bi omogočili zanesljiv mednarodnoprimerjalni pogled s perspektive zakonodaje, opozarja tudi Hagemann-White (2009, 19).

V Sloveniji Zakon o socialnem varstvu med storitvami za odpravljanje obstoječih stisk in težav med drugim našteva tudi pomoč družini, ki poleg drugih storitev v okviru pomoči družini zajema tudi pomoč pri urejanju odnosov med družinskimi člani. Pomoč osebam zaradi nasilja v družini torej po tem zakonu zajema prvo socialno pomoč, določeno v 12. členu, in storitve osebne pomoči, ki so opredeljene v 13. členu (Filipčič 2008, 70).

»Žrtve nasilja v družini, ki se odločijo spremeniti svoj način življenja, kar praviloma pomeni prekiniti nasilen odnos, morajo začeti in predlagati številne pravne postopke (civilne, kazenske, tudi upravne). Dostopnost pravne pomoči žrtvam nasilja v družini je zato zelo pomembna« (Filipčič 2008, 66). V Sloveniji žrtev skladno s 25. členom Zakona o preprečevanju nasilja (2008) lahko pridobi brezplačno pravno pomoč, do katere je upravičena v primeru ogroženosti zaradi nasilja v družini. »Mnenje o ogroženosti osebe poda pristojni center za socialno delo« (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 26. člen).

3.2.3.4 Drugi ukrepi

Zakonodajne politike držav članic Evropske unije vsebujejo še vrsto drugih ukrepov, ki so zelo pomembni za učinkovito reševanje problematike nasilja v družini. Strnjeno lahko povzamemo, da gre za ukrepe, katerih namen je predvsem zagotavljanje učinkovite implementacije zakonodaje, kurativno delovanje z ustrezno obravnavo žrtve ter tudi preventiva.

Ko gre za problematiko nasilja, je predvsem pomembna ustrezna obravnava žrtve, ki je pogosto zelo odvisna tudi od načina, kakovosti ali sploh obstoja medsebojnega sodelovanja vseh pristojnih državnih organov in organizacij. Ker pa se vloge teh tesno prepletajo tudi z vlogami nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo s preprečevanjem tovrstnega nasilja in zagotavljanjem pomoči žrtvam, je zelo pomembno, da medsebojno ustrezno sodelujeta tudi vladni in nevladni sektor. Kot pravi Filipčičeva, (2004, 75) zaradi kompleksnosti problematike »delovanje ene institucije brez sodelovanja z drugimi institucijami in brez umeščenosti posameznih ukrepov v celovit sklop obravnavanja nasilja v družini ne more bistveno zmanjšati nasilja v konkretni družini in v družbi sploh«.

Temelje medinstitucionalnega sodelovanja je v Evropi postavila Velika Britanija (Logar in drugi 2006, 12), in ker se je izkazalo, da je takšen pristop k reševanju problematike ključnega pomena za uspešno razreševanje nasilja v družini, so nekatere države, med njimi tudi Slovenija, obveznost sodelovanja med vsemi relevantnimi institucijami zapisale v zakonodajo. To je zelo pomembno, saj je pogosto za vzpostavitev kontinuiranega sodelovanja v prvi vrsti potreben obstoj zakonske podlage, ki natančno določa vloge posameznih akterjev in dolžnost sodelovanja. Posebej pomembno je, da zakonodaja določa tudi vlogo nevladnih organizacij. V Sloveniji Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008, 10. člen) določa, da so državni »organi in organizacije ter nevladne organizacije dolžne v okviru z zakoni in drugimi predpisi določenimi nalogami in pooblastili« /.../, »zagotavljati medsebojno obveščanje in pomoč z namenom preprečevanja in odkrivanja nasilja, odpravljanja vzrokov ter nudenja pomoči žrtvi pri vzpostavitvi pogojev za varno življenje« (ibid.). Vlogo in način sodelovanja nevladnih organizacij natančneje opredeljuje 1. odst. 17. člena, ki določa, da nevladne organizacije /.../ »v okviru svojih programov nudijo zaščito in psihosocialno pomoč žrtvam, organizirajo programe za obravnavo povzročiteljev nasilja in sodelujejo z organi in organizacijami z različnih področij (policija, tožilstvo, sodišče, center za socialno delo, zdravstvene organizacije, vzgojno-izobraževalni zavodi)« (Zakon o preprečevanju nasilja v družini 2008, 17. člen). V 2. odst. istega člena je nadalje določeno njihovo sodelovanje »pri obravnavanju posameznih primerov žrtev in povzročiteljev nasilja. Nevladne organizacije se v okviru programov, ki jih izvajajo, vključujejo tudi v neposredno izvedbo ukrepov za zaščito žrtve« (ibid.).

Hagemann-White (2010, 25) ugotavlja, da se v evropskih državah vse več pozornosti posveča rednemu izobraževanju vseh relevantnih strokovnih delavcev, ki prihajajo v stik z žrtvami. Nekatere države, med njimi tudi Slovenija, so obveznost »rednega strokovnega izobraževanja vseh, ki se ukvarjajo s problematiko nasilja« zapisale v zakonodajo

(Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2012), saj je za ustrezno obravnavo žrtve nasilja poleg medinstitucionalnega sodelovanja zelo pomembno zagotoviti tudi ustrezno usposobljenost vseh relevantnih akterjev. Za ustrezen odziv in ukrepanje je znanje o nasilju v družini kot specifičnem pojavu zelo pomembno, prav tako pa je potrebno tudi poznavanje in poglobljeno razumevanje zakonodaje s področja preprečevanja nasilja v družini. Le na ta način se zakonodaja lahko tudi učinkovito izvaja (United Nations DESA/DAW 2010, 18). Policija, sodstvo in tožilstvo so institucije, ki zelo pomembno vplivajo na ustrezno implementacijo zakonodaje. Zato je »primerno izobraževanje strokovnjakov, ki delujejo na teh področjih, eden od pomembnejših vidikov preprečevanja nasilja v družini. Pri tem pa mora biti izobraževanje usmerjeno tako k prepoznavanju nasilja, kot tudi k primernem ravnanju z osebami, ki izkusijo nasilje« (Sedmak in drugi 2006, 12).

»Policija ima zelo pomembno in odgovorno vlogo pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družinah. Raziskave, opravljene v državah Evropske unije, naj bi pokazale, da je policija eno najučinkovitejših "orožij" pri spopadanju z nasiljem v družini, vendar pa je pogoj za učinkovitost ustrezna raven znanja« Koren (2002). Podobno izpostavlja Robnik (2004, 72), ki pravi, da je »praksa velikokrat pokazala, da uradne osebe (npr. tožilke/tožilci, sodnice/sodniki), ki prihajajo v stik z ženskami z izkušnjo nasilja v družini, dostikrat le-tega ne prepoznajo kot takšnega, saj so premalo seznanjene z njegovimi pojavnimi oblikami in dinamiko nasilja kot takega nasploh«. Prav zaradi tega je Slovenija v petem odstavku 10. člena Zakona o preprečevanju nasilja v družini določila, da mora Center za izobraževanje v pravosodju med izobraževalne vsebine uvrstiti tudi področje nasilja v družini. Sicer pa omenjeni zakon v 4. odstavku istega člena določa obveznost rednega izobraževanja s področja nasilja v družini za vse strokovne delavce, ki se pri svojem delu srečujejo z žrtvami ali povzročitelji nasilja (Filipčič 2008, 52).

Da bi zagotovili ustrezno obravnavo žrtev in onemogočili sekundarno viktimizacijo v sodnih postopkih, pa je poleg zagotavljanja usposabljanja in izobraževanja zelo pomemben tudi obstoj posebnih sodnih postopkov (Sedmak in drugi 2006, 12). Uvedla jih je skoraj tretjina držav EU. Slovenija se za uvedbo zaenkrat še ni odločila (Hagemann-White in drugi 2010, 64). Le tri države (Nemčija, Španija in Velika Britanija) so uvedle celo specializirana sodišča za obravnavo nasilja v družini (Hagemann-White in drugi 2011, 14), ki »imajo prednost v tem, da so osredotočena zgolj na področje nasilja v družini, kadri pa so temu primerno izobraženi in specializirani« (Sedmak in drugi 2006, 12). Helling (1998) izpostavlja tudi druge prednosti, kot so: lažja dostopnost žrtvam nasilja; konsistentno odločanje v primerljivih primerih; hitrejša odzivnost in posledično manj sodnih zaostankov; nenazadnje

pa tudi jasno sporočilo širši družbi, da je nasilje v zasebnih odnosih oziroma nasilje v družini nedopustno in kaznivo.

Kot primer dobre prakse preprečevanja nasilja nad ženskami United Nations DESA/DAW (2010, 19) izpostavlja tudi specializacijo v okviru policije oziroma ustanovitev posebnih policijskih enot. V začetku devetdesetih let so se za tovrstno specializacijo, ki omogoča ustrežnejšo pomoč ženskam žrtvam nasilja v družini, odločili v Veliki Britaniji in uvedli posebne enote, zadolžene prav za ukrepanje v primeru nasilja v družini (Harwin 2006, 562). Omenimo lahko tudi, da ima v nekaterih državah policija pristojnost, da ob intervenciji v primeru nasilja v družini lahko vstopi v stanovanje brez posebnega naloga (Hagemann-White in drugi 2010, 64).

Prvenstveni namen vseh v diplomski nalogi navedenih ukrepov v primeru nasilja v družini je pomagati žrtvi nasilja, poskrbeti za njeno varnost in ji omogočiti čimprejšnjo rehabilitacijo, kadar je ta potrebna. Vendar pa je, če želimo uspešno prekiniti krog nasilja, zelo pomembno tudi zagotavljanje različnih specializiranih programov, namenjenih storilcem nasilja (Logar in drugi 2002), katerih ključni namen je storilce z uporabo različnih tehnik, kot so kognitivno-vedenjske tehnike, skupinsko delo, igranje vlog, samoocenjevanje ipd., naučiti nenasilnega vedenja (Adams 2003, 165). Tovrstne programe psihosocialne rehabilitacije nasilnih oseb je potrebno vključiti v celosten program ukrepanja v primeru nasilja v družini in zagotavljanja pomoči žrtvi, vendar pa je v primeru omejenih sredstev financiranja prednost potrebno dati programom pomoči, ki so namenjeni žrtvi (United Nations DESA/DAW 2010, 53). Večina analiziranih držav, med njimi tudi Slovenija, ima zakonsko podlago za obstoj programov, namenjenih storilcem nasilja. V Sloveniji »center za socialno delo lahko napoti povzročitelja nasilja v ustrezne izobraževalne, psihosocialne in zdravstvene programe, ki jih izvajajo organi in organizacije ter nevladne organizacije« (Zakon o preprečevanju nasilja v družini, 2. odst. 14. člena).

3.2.4. Merjenje obsega ženskam prijaznih zakonodajnih politik na področju nasilja v družini s pomočjo kazalnikov

Z namenom identifikacije dobrega načina pravnega urejanja problematike nasilja v družini sem za potrebe diplomskega dela pregledala različne dokumente, ki jih države lahko uporabijo kot osnovo za spreminjanje, nadgrajevanje in izboljševanje obravnavanja nasilja v družini v svojih normativnih ureditvah. Med te dokumente spadajo relevantne konvencije ter razna priporočila in poročila mednarodnih organizacij, kot sta denimo Svet Evrope in OZN. Pri opredelitvi kazalnikov (glej Tabelo 3.2) sem se zgledovala tudi po zakonskih ureditvah nekaterih držav, ki v mednarodni skupnosti veljajo za primere dobrega zakonskega urejanja problematike oziroma primere dobrih praks. Kot temeljni vir pa sem za opredelitev kazalnikov uporabila naslednje študije: študijo Evropske Komisije (Hagemann-White in drugi 2010; Hagemann-White in drugi 2011); študijo Sveta Evrope (Hagemann-White 2010); študije Organizacije združenih narodov (UN Women 2011; United Nations DESA/DAW 2010; United Nations 2008). S pomočjo navedenega sem za potrebe raziskave izbrala nekaj osnovnih kazalnikov, za katere menim, da predstavljajo temelj ustreznega oziroma dobrega normiranja problematike nasilja nad ženskami v družini.

3.2.4.1 Kazalniki

Obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik na področju nasilja v družini merim s pomočjo osemindvajsetih kazalnikov (glej Tabelo 3.2). Na podlagi teh kazalnikov vsaka izmed preučevanih držav lahko pridobi največ osemindvajset točk. Število točk, ki jih je pridobila posamezna država oziroma rezultati merjenja obsega ženskam prijaznih zakonodajnih politik na področju nasilja v družini, so v tabeli 3.3 prikazani v rdeče obarvanih poljih (glej Tabelo 3.3).

Tabela 3.2: Kazalniki, s pomočjo katerih merim obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik (primer področja nasilja v družini)

Št.	Kazalniki
1.	Obstoj »"posvečenega" ("dedicated" framework law)« (Hagemann-White in drugi 2010) ali systemskega zakona, ki se neposredno nanaša na problematiko nasilja v družini
2.	Nasilje v družini kot pravni koncept je v zakonodaji opredeljeno tudi kot nasilje, temelječe na spolu (<i>gender-based violence</i>)
3.	Kriminalizacija nasilja v družini v Kazenskem zakoniku: nasilje v družini kot specifično, <i>sui generis</i> kaznivo dejanje ali vsaj kot oteževalno okoliščino
4.	Po kazenskem pravu se nasilje nad sedanjim ali nekdanjim zakonskim ali izven zakonskim partnerjem obravnava kot oteževalno okoliščino pri določitvi sankcije
5.	Fizično nasilje je inkriminirano
6.	Psihično nasilje je inkriminirano
7.	Spolno nasilje je inkriminirano
8.	Posilstvo v zakonu je kaznivo (obstoj/neobstoj eksplicitnih določb)
9.	Posilstvo v zakonu je eksplicitno kriminalizirano
10.	Policija ima ob intervenciji v primeru nasilja v družini zakonsko pooblastilo za vstop v stanovanje brez naloga, da lahko preveri in oceni, ali je domnevna žrtev nasilja v nevarnosti
11.	Policija lahko že ob sami intervenciji na kraju dogodka odredi ukrep odstranitve storilca nasilja in prepoved približevanja
12.	Policija že ob sami intervenciji storilca nasilja lahko aretira in pridrži za določeno obdobje, če presodi, da je za zaščito žrtve to potrebno.
13.	Obstoj družinskih sodišč oz. specializiranih sodišč, ki se ukvarjajo s problematiko nasilja v družini
14.	Javni tožilec lahko sproži kazenski postopek v vseh ali vsaj v težjih primerih nasilja v družini
15.	Pravna podlaga za sodni ukrep izselitve povzročitelja nasilja
16.	Pravna podlaga za sodni ukrep prepovedi približevanja žrtvi in zadrževanja v bližini stanovanja, kjer žrtev živi
17.	Zakonske določbe, ki omogočajo sodni ukrep prepovedi nadlegovanja
18.	Zakonske določbe, ki omogočajo sodni ukrep prepovedi kontaktiranja žrtve na kakršenkoli način, tudi preko sredstev za komuniciranje na daljavo
19.	Zakonske določbe, ki omogočajo sodni ukrep prepovedi zadrževanja in približevanja lokacijam, kjer se žrtev redno nahaja (delovno mesto, šola, vrtec,...)
20.	Vlogo za določitev ukrepov za zagotovitev varnosti žrtve na sodišče poleg žrtve lahko poda tudi sorodnik ali tretja relevantna oseba
21.	Zakonska določba, ki navaja, da tuji državljani oz. osebe, ki nimajo državljanstva katere izmed držav članic EU, lahko kot žrtve nasilja v družini in kot osebe brez neodvisnega dovoljenja za prebivanje, zaprosijo za dovoljenje za prebivanje, če ne želijo več stanovati z nasilnim partnerjem
22.	Izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev, ki se pri svojem delu srečujejo z žrtvami nasilja v družini, je določeno v zakonodaji
23.	Zakonska podlaga za obstoj intervencijskih programov za povzročitelje nasilja
24.	Proračunska sredstva za financiranje dejavnosti državnih institucij, pristojnih za delovanje na področju nasilja v družini
25.	Proračunska sredstva za financiranje dejavnosti nevladnih organizacij na področju nasilja v družini
26.	Ratifikacija Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW)
27.	Ratifikacija Opcijskega protokola h Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW)
28.	Ratifikacija Konvencije Sveta Evrope o preprečevanju in boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini

Tabela 3.3: Rezultati merjenja obsega ženskam prijaznih zakonodajnih politik (primer področja nasilja v družini) s hkratnim prikazom povprečnega deleža žensk v nacionalnih parlamentih

Kazalniki	Σ	Države																									
		AT	BE	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	SE	SI	SK	UK	
		Avstrija	Belgija	Ciper	Češka	Nemčija	Danska	Estonija	Grčija	Španija	Finska	Francija	Madžarska	Irski	Italija	Litva	Luksenburg	Latvija	Malta	Nizozemska	Poljska	Portugalska	Švedska	Slovenija	Slovaška	Velika Britanija	
I1	15																										
I2	2																										
I3	17																										
I4	9																										
I5	25																										
I6	20																										
I7	24																										
I8	24																										
I9	12																										
I10	22																										
I11	11																										
I12	11																										
I13	3																										
I14	25																										
I15	22																										
I16	24																										
I17	17																										
I18	19																										
I19	21																										
I20	5																										
I21	16																										
I22	22																										
I23	14																										
I24	25																										
I25	24																										
I26	25																										
I27	22																										
I28	0																										
Σ		21	20	20	20	21	19	12	20	24	19	21	18	21	20	11	23	11	18	21	19	19	21	20	17	20	
Delež žensk (v %)		22,41	19,75	6,73	16,90	24,97	32,81	17,23	8,33	25,26	35,79	9,03	13,38	8,40	11,84	14,99	19,00	16,33	6,23	33,81	17,05	14,66	37,60	11,78	15,60	11,58	

Vir: lastna zasnova po podatkih UN Women (2011); The UN Secretary-General's database on violence against women (2012); Hagemann-White (2009); Hagemann-White (2010); Hagemann-White in drugi (2010); Hagemann-White in drugi 2011; U.S. Department of State (2012); Women Against Violence Europe (2011); Stop Violence Against Women (2012); Council of Europe (2012); IPU Parline (2012).

3.3 ANALIZA VPLIVA POLITIČNE REPREZENTIRANOSTI ŽENSK V NACIONALNIH PARLAMENTIH NA OBSEG ŽENSKAM PRIJAZNIH ZAKONODAJNIH POLITIK (PRIMER PODROČJA NASILJA V DRUŽINI)

V tem delu diplomske naloge predstavim rezultate statistične analize podatkov. Ustrezne podatke sem pridobila z analizo zastopanosti žensk v nacionalnih parlamentih in merjenjem obsega ženskam prijaznih zakonodajnih politik s pomočjo kazalnikov. Na vzorcu petindvajsetih držav Evropske unije sem analizirala vpliv neodvisne na odvisno spremenljivko, pri čemer je neodvisno spremenljivko predstavljala reprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih, odvisno pa število točk, ki so jih države prejele na podlagi merjenja obsega ženskam prijaznih zakonodajnih politik na področju nasilja v družini. Bivariatno analizo, s katero sem preverila postavljeno hipotezo, sem izvedla s pomočjo programskega orodja SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*).

Najprej sem preverila, ali gre za normalno porazdelitev podatkov oziroma vrednosti obeh spremenljivk. Shapiro-Wilkov¹ test (glej Tabela 3.4) je pokazal, da tako neodvisna spremenljivka kot tudi odvisna spremenljivka nista porazdeljeni normalno, kar je bilo v nadaljevanju potrebno upoštevati pri izbiri ustreznih testov korelacije in interpretaciji rezultatov (glej Tabela 3.5).

Tabela 3.4: Testiranje normalne porazdelitve podatkov

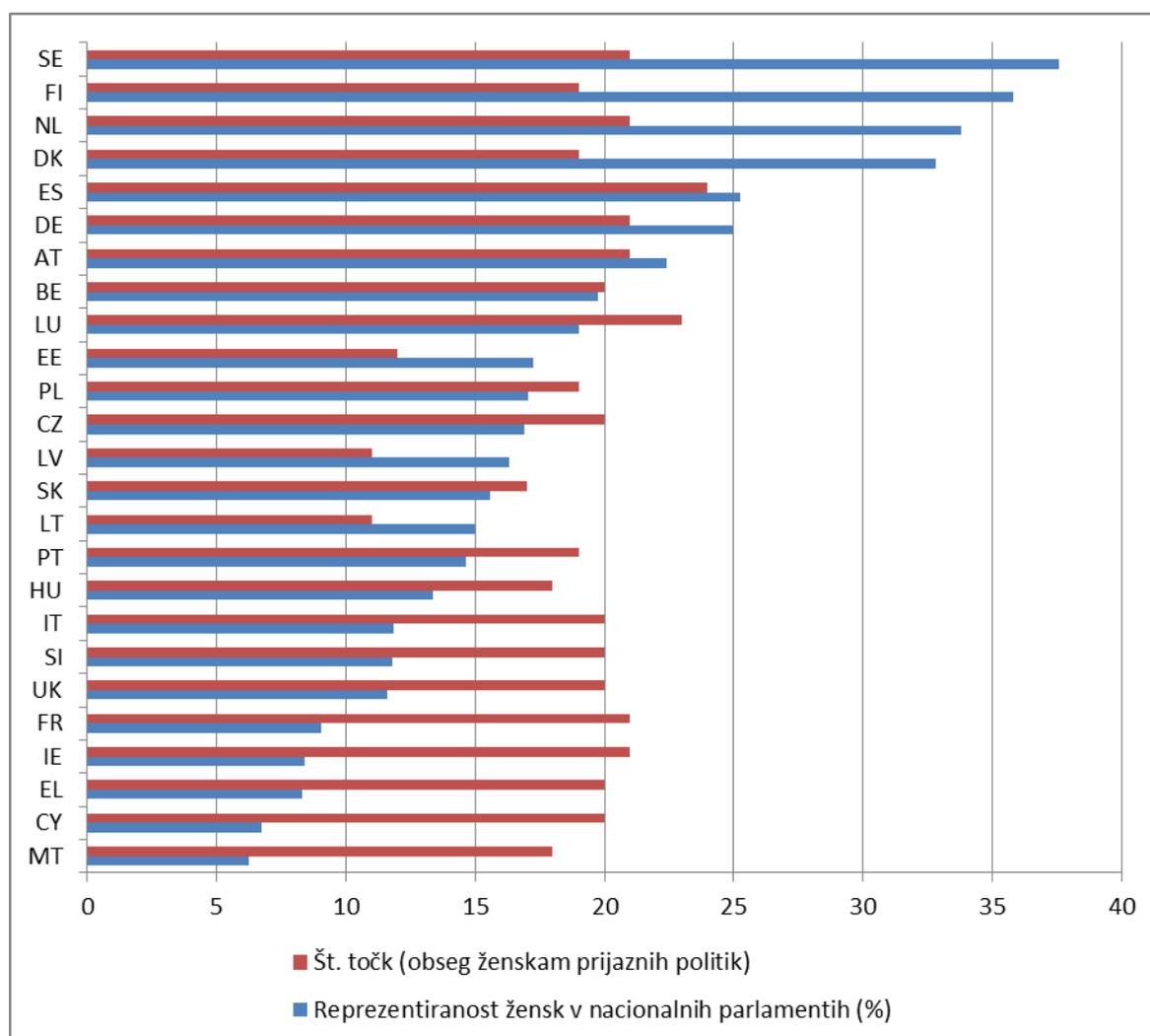
Spremenljivki	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistika	Stopnje prostosti	Stat. značilnost	Statistika	Stopnje prostosti	Stat. značilnost
Zastopanost žensk v nacionalnih parlamentih	,176	25	,044	,908	25	,027
Št. točk (obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik)	,255	25	,000	,796	25	,000

Že na podlagi grafičnega prikaza vrednosti obeh spremenljivk sem lahko sklepala, da povezanost med spremenljivkama ne bo statistično značilna (glej Graf 3.1). Če si podrobneje pogledamo vrednosti obeh spremenljivk po posameznih državah (glej Graf 3.1), lahko opazimo, da Španijo, Nemčijo in Avstrijo lahko uvrstimo med tiste države preučevanega vzorca, ki v primerjavi z drugimi dosegajo višje vrednosti obeh spremenljivk. Prav te tri

¹ Shapiro-Wilkov test sem uporabila, ker je primeren za majhne vzorce ($n < 50$).

države pa veljajo za primere dobrih praks zakonodajnega urejanja problematike nasilja v družini (Sedmak in drugi 2006). Opazimo lahko, da imajo Nemčija, Avstrija, Francija in Irska, enake vrednosti odvisne spremenljivke – vse štiri imajo 21 točk (glej Tabela 3.3). V kolikor pa te države primerjamo glede na vrednosti neodvisne spremenljivke, že iz grafičnega prikaza lahko ugotovimo, da Francija in Irska v nasprotju z Nemčijo in Avstrijo spadata med tiste države Evropske unije, za katere je izračun povprečne vrednosti pokazal manj kot deset odstotno zastopanost žensk (glej Tabela 3.3 in Graf 3.1).

Graf 3.1: Prikaz vrednosti neodvisne spremenljivke (reprezentiranost oz. delež žensk v nacionalnih parlamentih) in vrednosti odvisne spremenljivke (št. točk – obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik)

Kendallov in Spearmanov koeficient² korelacije rangov pokažeta (glej Tabela 3.5), da med spremenljivkama ni statistično značilne povezanosti. Postavljene hipoteze torej ne moremo potrditi, saj bivariatna analiza ni pokazala statistično značilnega vpliva reprezentiranosti žensk v nacionalnih parlamentih na obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik na področju nasilja v družini.

Tabela 3.5: Korelacija med deležem žensk v parlamentu in obsegom ženskam prijaznih politik

			Reprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih
Kendall tau_b	Št. točk (obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik)	Korelacijski koeficient	,130
		Stat. zn. (2-smerna)	,389
		Število	25
Spearman	Št. točk (obseg ženskam prijaznih politik)	Korelacijski koeficient	,219
		Stat. zn. (2-smerna)	,294
		Število	25

Države sem nato razvrstila v dve skupini, v skupino postsocialističnih držav in skupino držav z daljšo demokratično tradicijo, saj sem želela ugotoviti, ali obstajajo statistično značilne razlike med postsocialističnimi državami in državami z daljšo demokratično tradicijo tako v zastopanosti žensk v nacionalnih parlamentih kot v obsegu ženskam prijaznih politik³. Najprej sem preverila razlike v srednjih vrednostih (aritmetična sredina in mediana) (glej Tabela 3.6).

Tabela 3.6: Prikaz srednjih vrednosti (aritmetična sredina in mediana) za obe spremenljivki

	POSTSOCIALISTIČNE DRŽAVE		DRŽAVE Z DALJŠO DEMOKRATIČNO TRADICIJO	
	Aritm. sredina	Mediana	Aritm. sredina	Mediana
Reprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih	15,41	15,97	19,31	19,00
Št. točk (obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik)	16,00	17,50	20,47	20,00

² Uporabila sem Kendallov in Spearmanov koeficient korelacije, ki kot neparametrični metodi ne predvidevata normalne porazdelitve podatkov ter sta zato bolj primerna za analizo povezanosti teh dveh spremenljivk.

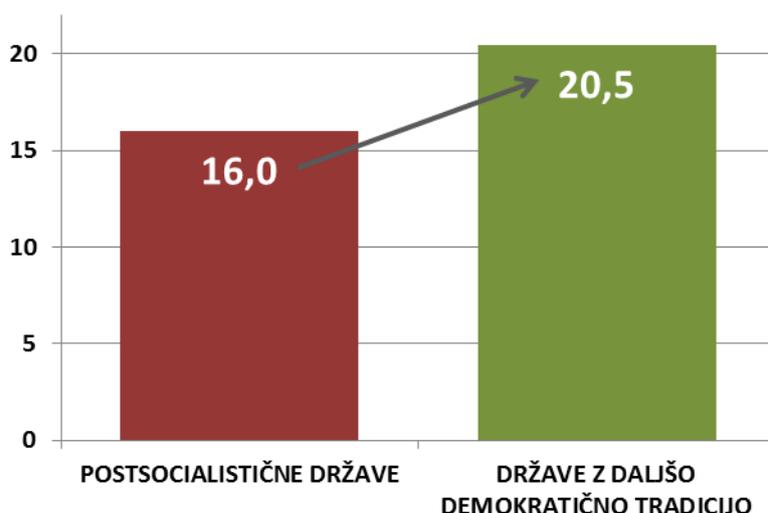
³ Za primerjavo dveh skupin držav sem uporabila Mann-Whitneyev test, ki je neparametričen substitut t-testu za neodvisne skupine.

Kot že omenjeno, vrednosti obeh spremenljivk niso porazdeljene normalno, zato sem za primerjavo dveh skupin držav uporabila Mann-Whitneyev test, ki je neparametričen substitut t-testu za neodvisne skupine (glej Tabelo 3.7). Izkazalo se je, da ni mogoče trditi, da med skupinama držav obstajajo statistično značilne razlike v reprezentiranosti žensk v parlamentih, medtem ko je v državah z daljšo demokratično tradicijo statistično značilno večji obseg ženskam prijaznih politik. Razlika je razvidna tudi iz grafičnega prikaza (glej Graf 3.2), ki prikazuje povprečno vrednost števila točk (obseg ženskam prijaznih politik) v postsocialističnih državah in državah z daljšo demokratično tradicijo. V kolikor si podrobneje pogledamo podatke o številu točk, ki jih je pridobila vsaka posamezna država (glej Tabelo 3.3 in Graf 3.1), pridemo do pomembne ugotovitve, ki jo razložim ob dodatnem grafičnem prikazu (glej Graf 3.3).

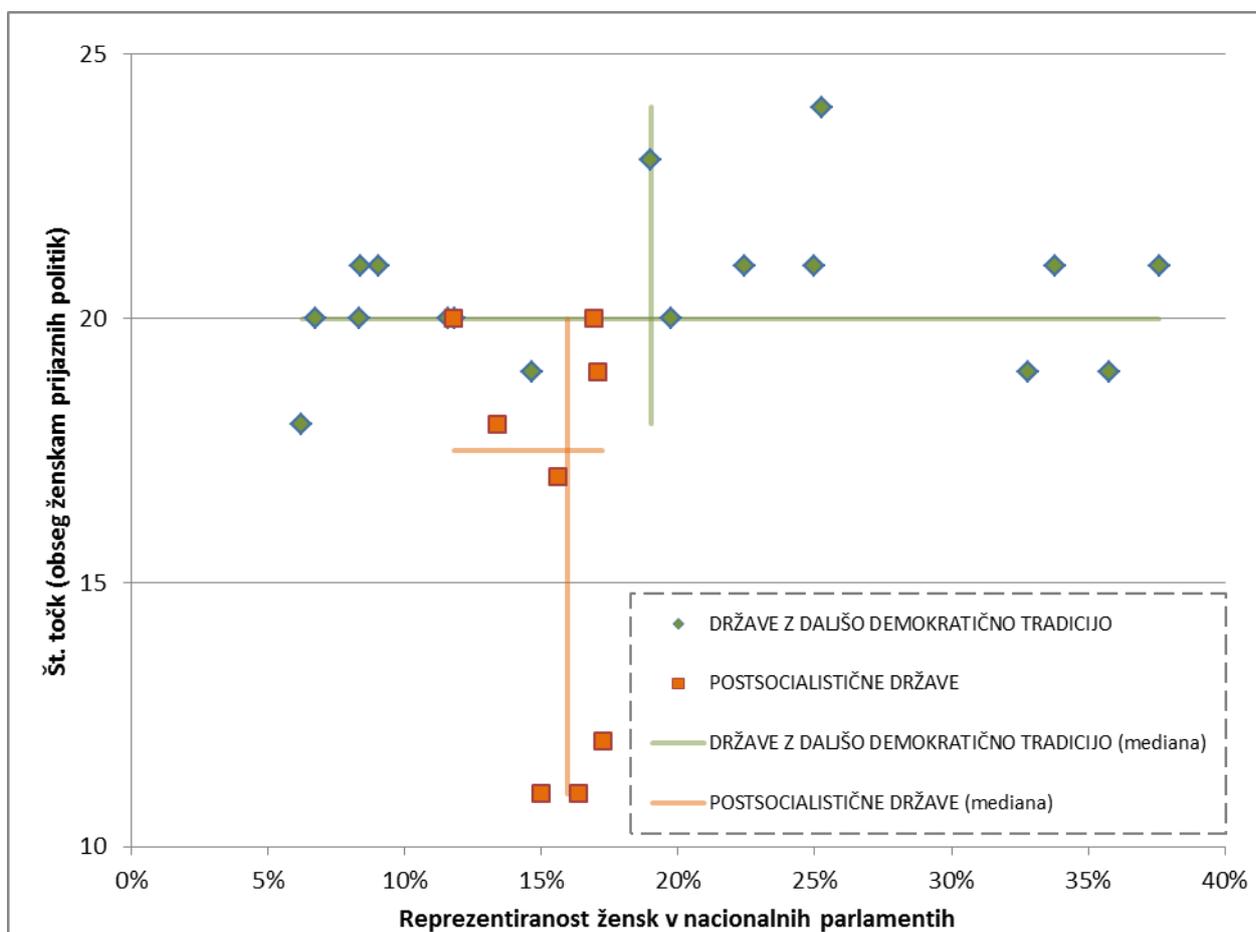
Tabela 3.7: Razlike med postsocialističnimi državami in državami z daljšo demokratično tradicijo

	Reprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih	Št. točk (obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik)
Mann-Whitney U	61,000	16,000
Z	-,408	-3,091
Statistična značilnost (2-smerna)	,683	,002

Graf 3.2: Prikaz povprečne vrednosti števila točk (obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik) glede na razdelitev držav v dve skupini

Graf 3.3: Število točk (obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik) in reprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih – razsevni diagram s prikazom mediane za obe spremenljivki, ločeno, glede na razvrstitev držav v dve skupini

Graf 3.3 prikazuje odvisnost števila točk (obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik) od reprezentiranosti žensk v nacionalnih parlamentih, glede na skupino. Iz grafa je razvidno, da je mediana števila točk postsocialističnih držav statistično značilno manjša od mediane števila točk držav z daljšo demokratično tradicijo. Po drugi strani se mediani reprezentiranosti žensk v nacionalnih parlamentih obeh tipov držav ne razlikujeta toliko, da bi lahko govorili o statistično značilnih razlikah, kar dokazuje tudi Mann-Whitneyev test (glej Tabelo 3.7).

Statistično značilno razliko v številu točk med obema skupinama držav moramo pripisati trem postsocialističnim državam z najnižjim obsegom ženskam prijaznih zakonodajnih politik. To so baltske države Estonija, Litva in Latvija. To pomeni, da bi bilo morda bolje govoriti o manjšem obsegu ženskam prijaznih zakonodajnih politik v baltskih državah v primerjavi z drugimi obravnavanimi državami, kot pa o razlikah med

postsocialističnimi državami in državami z daljšo demokratično tradicijo. Po drugi strani pa se reprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih v baltskih državah ne razlikuje veliko v primerjavi s povprečjem reprezentiranosti žensk v nacionalnih parlamentih drugih držav, kar ponovno potrjuje, da na obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik, reprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih nima statistično značilnega vpliva.

4 ZAKLJUČEK

Analize, ki preučujejo doprinos žensk v polje politike pomagajo graditi zavest o tem, kako pomembna – ne le za ženske, temveč tudi za družbo kot celoto – je uravnotežena zastopanost spolov v nacionalnih parlamentih, k doseganju katere bi morale stremeti vse države, za katere je značilna politična podprezentiranost žensk. Preambula Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (1979) izpostavlja, da »celosten in vsestranski razvoj držav, blaginja in mir na svetu zahtevajo kar največjo udeležbo žensk na vseh področjih življenja in sicer pod enakimi pogoji kot moški«.

»Kljub formalni enakosti moških in žensk, se še vedno srečujemo z nespoštovanjem načel enakosti, predvsem na področju delitve vlog v družini, zaposlovanja, kariernega napredovanja, zastopanosti v političnem in javnem življenju, če omenimo le nekatera izmed področij. Tega pa ne bomo spremenili zgolj z zakoni in razglašanjem pravnih in etičnih načel, temveč z ravnanjem skladno z njimi« (Kozmik 1996, 9).

Doseganje enakosti spolov na vseh področjih je zelo pomembno tudi z vidika učinkovitega preprečevanja vseh oblik nasilja nad ženskami. Kot je zapisano v preambuli Konvencije Sveta Evrope o preprečevanju in boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini (2011), je »zagotovitev *de jure* in *de facto* enakosti spolov ključni element pri preprečevanju nasilja nad ženskami«. »Nasilje nad ženskami je namreč zelo pomemben del celotne strukture diskriminacije žensk« (Veselič 2004, 180), ki »korenini v neenaki porazdelitvi moči med spoloma v družbi« (Veselič 2004, 186), je pa nasilje tudi »eden od pomembnih mehanizmov, s katerimi se ohranja podrejeni položaj žensk« (Veselič 2004, 181). Sodobne demokracije se zato vse bolj zavedajo, da je vse javne politike potrebno preučiti z vidika spola, čemur s tujko rečemo "*gender mainstreaming*" (Carlström 1999, 26). Gre za koncept integracije načela enakosti spolov, ki pomeni »(re)organizacijo, napredek, razvoj in vrednotenje političnih procesov tako, da akterji, ki sprejemajo politične odločitve, integrirajo vidik enakosti spolov v vse politike na vseh ravneh in v vseh fazah« (Urad Vlade RS za enake možnosti 2007, 7).

Na podlagi analize zakonodajnega urejanja nasilja v družini ugotavljam, da imajo nekatere države zelo dobro pravno podlago namenjeno urejanju te problematike. Nekatere, med njimi tudi Slovenija, so zakonodajo na tem področju oblikovale na podlagi dobrih praks zakonodajnega urejanja v drugih državah. Vendar pa je ob tem potrebno pripomniti, da kompleksne problematike nasilja v družini ni mogoče rešiti niti z najboljšimi zakoni sveta, združenimi v enega, če se ne zavedamo njihovega pomena in če jih ne izvajamo dosledno.

Zakoni so tako le delček v mozaiku, predstavljajo pa osnovni temelj za učinkovito reševanje problematike nasilja nad ženskami (Veselič 2004, 205).

Z empirično analizo, izvedeno na vzorcu petindvajsetih držav Evropske unije, sem želela prispevati k raziskovanju vpliva reprezentiranosti žensk v nacionalnih parlamentih na sprejemanje ženskam prijaznih javnih politik. Hipoteze, da je v analiziranih državah Evropske unije, za katere je značilna večja politična reprezentiranost žensk v nacionalnih parlamentih, obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik na področju nasilja v družini večji, ne morem potrditi. Kvantitativna analiza namreč ni pokazala statistično značilne povezanosti med spremenljivkama. Z empirično analizo tako ne morem potrditi teoretičnih predpostavk, da deskriptivno predstavništvo vpliva na substantivno predstavništvo žensk. Sem pa z empirično analizo ugotovila, da bi lahko sklepali (seveda ob predpostavki odsotnosti drugih dejavnikov vplivanja), da je daljša demokratična tradicija, sicer ne bistveno, vendar vseeno nekoliko, pozitivno vplivala na obseg ženskam prijaznih politik na področju nasilja nad ženskami. Države članice EU z daljšo demokratično tradicijo kot celota v povprečju namreč dosegajo nekoliko večje število točk kot skupina postsocialističnih držav. Je pa res, da so na statistično značilno razliko v povprečni vrednosti števila točk (obseg ženskam prijaznih zakonodajnih politik) močno vplivale tri postsocialistične države z najnižjim obsegom ženskam prijaznih zakonodajnih politik. Gre za tri baltske države – Estonijo, Litvo in Latvijo.

V diplomskem delu sem preučevala le enega izmed dejavnikov, ki (lahko) vplivajo na sprejemanje ženskam prijaznih politik. Na te namreč lahko vplivajo tudi številni drugi. Če govorimo o zakonodajnem urejanju problematike nasilja v družini, kot nekatere izmed teh lahko navedemo: politično participacijo žensk na volitvah; participacijo žensk na trgu dela; obseg institucionalnih virov, dostopnih ženskam, npr. razširjenost mreže nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo s problematiko nasilja v družini; prevalenco nasilja v družini; zakoreninjenost tradicionalnega pogleda na vlogo žensk; toleranco do nasilja nad ženskami v neki družbi; osveščenost družbe o resnosti problematike. Z multivariatno analizo bi lahko preverili kateri dejavnik, v primerjavi z drugimi, v večji meri vpliva na sprejemanje ženskam prijaznih zakonodajnih politik. Navedeno je torej lahko dobro izhodišče za nadaljnje raziskovanje, seveda pa je potrebno pripomniti, da je podatke za nekatere izmed navedenih dejavnikov zelo težko ali celo nemogoče pridobiti.

5 LITERATURA

1. Adams, David. 2003. Treatment Programs for Batterers. *Clinics in Family Practice* 5 (1): 159–176.
2. Annesley, Claire. 2010. Gendering politics and policy. *Policy & politics* 38 (4): 333–336.
3. Antić Gaber, Milica. 1998. *Ženske v parlamentu*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
4. ---, Irena Selišnik, Maruša Gortnar in Nataša Purkat. 2003. *Ženske v slovenskem parlamentu – pod kritično maso zastopanosti: (raziskovalno poročilo)*. Ljubljana: Mirovni inštitut; Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
5. Bahovec, Eva D. in Milica Antić Gaber. 1995. Feminizem, liberalizem, demokracija. V *Meje demokracije: refleksije prehoda v demokracijo*, ur. Damjan Štrajn, 171–185. Ljubljana: Liberalna akademija, Društvo za proučevanje politične demokracije in liberalizma.
6. BBC News. 2012. *Obituary: Lord Ashley*, 21. april. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-11167902> (28. junij 2012).
7. Beckwith, Karen in Kimberly Cowell-Meyers. 2007. Critical representation Thresholds and Women's Political Representation. *Perspectives on Politics* 5 (3): 553–565.
8. Birch, Anthony H. 1993. *The concepts and theories of modern democracy*. London; New York: Routledge.
9. Brezovšek, Marjan. 2002. Volitve in politično predstavništvo. V *Parlamentarne volitve 2000*, ur. Danica Fink-Hafner in Tomaž Boh, 51–69. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Caiazza, Amy. 2004. Does Women's Representation in Elected Office Lead to Women-Friendly Policy? Analysis of State-Level Data. *Women & Politics* 26 (1): 35–70.
11. Carlström, Marianne. 1999. Več žensk v parlamentu, boljša politika. V *Ženske, politika, demokracija*, ur. Milica Antić Gaber in Jasna Jeram, 23–28. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
12. Council of Europe. 2012. *Treaty Office*. Dostopno prek: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=210&CM=1&CL=ENG> (13. februar 2012).

13. Čander, Maja Č. 2009. Če ne odreagiraš takoj, se nasilje ponavlja. *Dnevnikov objektiv*, 10. oktober. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042305734 (16. maj 2012).
14. Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Sophia.
15. Fenichel Pitkin, Hanna. 1969. The Concept of Representation. V *Representation*, ur. Hanna Fenichel Pitkin, 1–23. New York : Atherton Press.
16. --- 2011. *The Concept of Representation*. Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press.
17. Filipčič, Katja. 2002. *Nasilje v družini*. Ljubljana: Bonex.
18. --- 2004. Sistemski pristop k obravnavanju nasilja v družini. V *Nasilje v družini – poti do rešitev*, ur. Polona Selič, 75. Ljubljana: Varuh človekovih pravic.
19. --- 2008. *Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND) / uvodna pojasnila dr. Katja Filipčič*. Ljubljana: GV Založba.
20. Fink-Hafner, Danica. 2010. Politično predstavništvo: moderno, postmoderno, sestavljeno. V *Volitve v Evropski parlament 2009*, ur. Alenka Krašovec, 17–40. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. --- in Alenka Krašovec. 2000. Dejavniki strankarske podpore kandidatkam na lokalni in nacionalni ravni političnega sistema. *Družboslovne razprave* 16 (34–35): 141–165.
22. Fisher, Hilary, Rosa Logar, Maria Rösslhuber in Julia Girardi. 2011. *Country Report 2011. Reality Check on European services for Women and Children Survivors of Violence. A Right for Protection and Support?* Vienna: Women against Violence Europe (WAVE). Dostopno prek: http://www.aof.at/cms/doc/CR_komplett_2011_NEU.pdf (18. november 2011).
23. Fletcher, Agnes. 2008. *A celebration of the work of the All Party Parliamentary Disability Group and its Chair Rt Hon Lord Ashley of Stoke CH: four decades of parliamentary work for disabled people's rights 1968-2008*. Dostopno prek: <http://www.disabilityrightsuk.org/lordashleyappdg.pdf> (28. junij 2012).
24. Gaber, Slavko. 1999. Reprezentiranost kot problem sodobnih demokracij. V *Ženske, politika, demokracija: za večjo prisotnost žensk v politiki*, ur. Milica G. Antić in Jasna Jeram, 85–100. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
25. Gregorc Puš, Alenka. 2010. Problemi nasilja v družini z vidika sojenja. V *Nasilje v družini: kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi*, ur. Anton Dvoršek in Liljana Selinšek, 71–82. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede; Pravna fakulteta.

26. Griffiths, A. Phillips. 1969. How can one person represent another? V *Representation*, ur. Hanna Fenichel Pitkin, 133–156. New York: Atherton Press.
27. Hagemann-White, Carol. 2009. *Typology of Domestic Violence Laws in Council of Europe Member States*. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/violence/CAHVIO%20_2009_13%20%20e.pdf (12. januar 2012).
28. --- 2010. *Protecting women against violence. Analytical study of the results of the third round of monitoring the implementation of Recommendation Rec (2002) 5 on the protection of women against violence in Council of Europe member states*. Strasbourg: Council of Europe. Directorate General of Human Rights and Legal Affairs. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/violence-against-women/cdeg_2010_12en.pdf (20. december 2011).
29. ---, Liz Kelly, Renée Römkens, research teams and individual national experts. 2010. *Feasibility studies to assess the possibilities, opportunities and needs to standardise national legislation on violence against women, violence against children and sexual orientation violence*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/data/resources/library/media/20110405MLT17038/20110405MLT17038.pdf> (10. januar 2012).
30. --- 2011. *Feasibility studies to assess the possibilities, opportunities and needs to standardise national legislation on violence against women, violence against children and sexual orientation violence. Annexes*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/justice/funding/daphne3/daphne_feasibility_study_2010_annexes_en.pdf (10. januar 2012).
31. Hansard – The Official Report of Debates in Parliament. *Battered wives. HC Deb 16 July 1973 vol 860 cc 218–28*. Dostopno prek: <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1973/jul/16/battered-wives> (28. junij 2012).
32. Harwin, Nicola. 2006. Putting a Stop to Domestic Violence in the United Kingdom: Challenges and Opportunities. *Violence Against Women* 12 (6): 556–567.
33. Helling, A. Julie. 1998. *Specialized Criminal Domestic Violence Courts*. Dostopno prek: <http://www.vaw.umn.edu/documents/helling/helling.html#id709020> (17. julij 2012).
34. Interparliamentary Union. 2012. *Women in national parliaments*. Dostopno prek: <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm> (14. februar 2012).
35. IPU Parline. 2012. *Parline database on national parliaments*. Dostopno prek: <http://www.ipu.org/parline/parlinesearch.asp> (14. februar 2012).
36. Jalušič, Vlasta. 1999. Zakaj je pomembno, da so ženske prisotne v parlamentu in drugih političnih institucijah? V *Ženske, politika, demokracija: za večjo prisotnost*

- žensk v politiki*, ur. Milica G. Antić in Jasna Jeram, 51–62. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
37. Jeretič, Sebastjan. 2000. Feminizem in politika emancipacije. *Teorija in praksa* 37 (3): 475–493.
38. Kane, June. 2008. *Family violence*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/files/others/booklets/05_daphne_booklet_5_en.pdf (13. marec 2012).
39. Kaučič, Igor in Franc Grad. 2008. *Ustavna ureditev Slovenije*. Ljubljana: GV založba.
40. *Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk – Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*. 1979. Dostopno prek: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm> (14. februar 2012).
41. *Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju in boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini - Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. 2011. CETS No. 210.
42. Koren, Miran. 2002. *Usposabljanje policistov o nasilju v družini*. Dostopno prek: http://www.policija.si/index.php/novinarsko-sredie/index.php?option=com_content&view=article&id=5161 (16. julij 2012).
43. Kozmik, Vera. 1996. *Poročilo o Četrtni svetovni konferenci o ženskah, Peking, 4.–15. september 1995*, ur. Vijolica Neubauer. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.
44. Krenk, Aleš. 2011. *Država in reševanje nasilja v družini v Sloveniji in v Evropi*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: <http://www.fu.uni-lj.si/diplome/pdfs/magistrska/krenkales.pdf> (14. maj 2012).
45. Krizsan, Andrea, Raluca Popa in Magdalena Dabrowska. 2007. *Success or Failure? Explaining Domestic Violence policy Outcomes in East and Central Europe*. Dostopno prek: https://cps.ceu.hu/research/domestic_violence_cee (14. februar 2012).
46. Krizsan, Andrea in Raluca Popa. 2010. Europeanization in Making Policies against Domestic Violence in Central and Eastern Europe. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 17 (3): 379–406.
47. Lane, Jan-Erik in Svante Ersson. 2003. *Democracy: a comparative approach*. London, New York: Routledge.
48. Logar, Rosa. 2009. *Recht auf Schutz und Hilfe für Opfer von Gewalt. Gesetze zum Schutz vor Gewalt in Österreich*. Wien: Wiener Interventionsstelle gegen Gewalt in der Familie; Verein Autonome Österreichische Frauenhäuser Dostopno prek: <http://>

www.aoef.at/cms/doc/Info-Shop/Gewaltschutzfolder/Gewaltschutzfolder_deutsch_Feb2010.pdf (16. junij 2012).

49. Logar, Rosa, Ute Rösemann, Maria Rösslhumer in Alina Zachar. 2006. *Bridging Gaps – Models of Coordination between Women's NGO's and State Authorities*. Dostopno prek: <http://www.bvsde.paho.org/bvsacd/cd64/manual.pdf> (15. december 2011).
50. Logar, Rosa, Ute Rösemann in Urs Zürcher. 2002. *Gewalttätige Männer ändern (sich). Rahmenbedingungen und Handbuch für ein soziales Trainingsprogramm*. Dostopno prek: <http://www.wave-network.org/start.asp?ID=20846&b=151> (25. maj 2012).
51. Mansbridge, Jane. 1999. Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent "Yes". *The Journal of Politics* 61 (3): 628–657.
52. Mateo Diaz, Mercedes. 2005. *Representing women? – female legislators in west european parliaments*. Colchester: ECPR.
53. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2012. *Preprečevanje nasilja v družini*. Dostopno prek: http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/preprecevanje_nasilja_v_druzini/ (11. avgust 2012).
54. Ministrstvo za pravosodje. 2009. *29th Conference of Council of Europe Ministers of Justice "Breaking the silence – united against domestic violence" 17–19 June, Tromsø, Norway. Report presented by Minister of Justice of the Republic of Slovenia*. Dostopno prek: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/minjust/mju29/Breaking%20the%20silence%20%20Report%20presented%20by%20the%20Minister%20of%20Justice%20of%20the%20Republic%20of%20SLOVENIA.pdf> (16. maj 2012.)
55. Mravljak, Darinka. 1999. Ženske v parlamentu. V *Ženske, politika, demokracija: za večjo prisotnost žensk v politiki*, ur. Milica Antić Gaber in Jasna Jeram, 9–12. Ljubljana: Urad za žensko politiko.
56. Norris, Pippa in Joni Lovenduski. 1989. Women Candidates for Parliament: Transforming the Agenda? *British Journal of Political Science* 19 (1): 106–115.
57. Paxton, Pamela. 2009. Gender and democratization. V *Democratization*, ur. Christian W. Haerpfer, Patrick Bernhagen, Ronald F. Inglehart in Christian Welzel, 145–156. New York: Oxford University Press.
58. Policija. 2012. *Prepoved približevanja določenemu kraju oz. osebi. Policijska pooblastila*. Dostopno prek: <http://www.policija.si/index.php/policijska-pooblastila/896-prepoved-priblievanja-doloenemu-kraju-oz-osebi?lang=> (13. julij 2012).

59. Rawstorne, Shirley. 2002. England and Wales. V *Domestic Violence: A Global View*, ur. Randal W. Summers in Allan M. Hoffman, 25–38. Westport, Conn.: Greenwood Press.
60. Razavi, Shahra. 2000. *Women in Contemporary Democratization*. Švica: United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD).
61. Robnik, Sonja. 2004. Nasilje v zasebni sferi – sistemski zakon z vidika nasilja nad ženskami. V *Nasilje v družini – poti do rešitev*, ur. Polona Selič, 71–74. Ljubljana: Varuh človekovih pravic.
62. Sedmak, Mateja, Ana Kralj, Zorana Medarič in Blaž Simčič. 2006. *Nasilje v družinah – pregled dobrih praks in priporočila*. Znanstveno-raziskovalno središče Koper. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/r_nasilje_v_druzinah_dobra_praksa.pdf (12. december 2011).
63. Selinšek, Lilijana. 2010. Kazenskopravni odziv na nasilje v družini – nekaj odprtih vprašanj. V *Nasilje v družini: kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi*, ur. Anton Dvoršak in Lilijana Selinšek, 7–18. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede; Pravna fakulteta.
64. Selinšek, Lilijana. 2010. Kazenskopravni odziv na nasilje v družini – nekaj odprtih vprašanj. V *Nasilje v družini: kazensko pravni, kriminalistični in kriminološki problemi*, ur. Anton Dvoršak in Lilijana Selinšek, 7–18. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede; Pravna fakulteta.
65. Squires, Judith. 2009. *Spol v politični teoriji*. Ljubljana: Krtina.
66. Stop Violence Against Women. 2012. *Stop Violence Against Women by Country*. Dostopno prek: http://www.stopvaw.org/Stop_Violence_Against_Women (13. februar 2012).
67. Šelih, Alenka. 2007. Kazenski zakonik in stranska kazenska zakonodaja. V *Sodobne usmeritve kazenskega materialnega prava*, ur. Alenka Šelih, 93–100. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
68. The UN Secretary-General's database on violence against women. 2012. *Constitutional Act 1/2004 of 28 December, on Integrated Protection Measures against Gender Violence*. Dostopno prek: <http://sgdatabase.unwomen.org/searchDetail.action?measureId=3204&baseHREF=goodpractices> (22. januar 2012).
69. Thomas, A. Cheryl. 2008. *Legal Reform on Domestic Violence in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union*. Dostopno prek: <http://www.un.org/>

- womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/expertpapers/EGMGPLVAW%20Paper%20(Cheryl%20Thomas).pdf (14. april 2012).
70. United Nations. 2008. *Good practices in legislation on violence against women: report of the expert group meeting organized by United Nations Division for the Advancement of Women and United Nations Office on Drugs and Crime*. Dostopno prek: [http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/Report%20EGMGPLVAW%20\(final%2011.11.08\).pdf](http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/Report%20EGMGPLVAW%20(final%2011.11.08).pdf) (12. februar 2012).
71. --- DESA/DAW. 2010. *Handbook for Legislation on Violence against Women*. New York: United Nations. Dostopno prek: <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook%20for%20legislation%20on%20violence%20against%20women.pdf> (10. januar 2012).
72. --- Women. 2011. *Progress of the World's Women 2011-2012. In Pursuit of Justice*. Dostopno prek: <http://progress.unwomen.org/pdfs/EN-Report-Progress.pdf> (13. februar 2012).
73. Urad Vlade RS za enake možnosti. 2007. *Pot k enakosti spolov: smernice in dokumenti za izvajanje politike enakosti spolov*. Ljubljana: Urad Vlade RS za enake možnosti.
74. Urad za žensko politiko. 1998. *Integracija načela enakosti spolov*, ur. Vera Kozmik. Ljubljana: Vlada RS, Urad za žensko politiko.
75. U.S. Department of State. 2012. *2011 Country Reports on Human Rights Practices*. Dostopno prek: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2011/> (15. februar 2012).
76. Velić, Adis. 2011. *Uravnotežena zastopanost spolov v politiki: primer kvot*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/velic-adis.pdf> (18. maj 2012).
77. Veselič, Špela. 2004. Nasilje nad ženskami v družini – najpogostejša oblika nasilja nad ženskami. V *Človekove pravice žensk: uvodna pojasnila in dokumenti*, ur. Vlasta Jalušič in Dean Zagorac, 179–211. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
78. Women Against Violence Europe. 2011. *Wave Country Report 2011*. Dostopno prek: http://www.aodef.at/cms/doc/CR_komplett_2011_NEU.pdf (13. februar 2012).
79. *Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND)*. Ur. l. RS 16/2008. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=84974> (10. december 2011).
80. Zajc, Drago. 2004. *Razvoj parlamentarizma – funkcije sodobnih parlamentov*. Ljubljana:FDV.